

**Ovo djelo obuhvata sažeti
uvodni dio i tri poglavlja**

- ✽ U uvodnom djelu se govori o neuporedivoj brižnosti prvih generacija u obavljanju kolektivnog namaza
- ✽ Prvo poglavlje analizira odlike i vrijednosti kolektivnog namaza shodno vjerodostojnim hadisima Allahovog Poslanika s.a.w.s.
- ✽ Drugo poglavlje govori o propisu kolektivnog namaza kod priznatih pravnih škola s komparacijom i diskusijom njihovih dokaza.
- ✽ U trećem poglavlju se odgovara na pet pravnih pitanja vezanih za kolektivni namaz.

Izdavač

odlike i propis NAMAZA U DŽEMATU

Mr. Safet KUDUZOVIĆ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

odlike i propis

NAMAZA U DŽEMATU

Mr. Safet KUDUZOVIĆ

Safet Kuđuzović

Odlike i propis
NAMAZA U DŽEMATU

Amman-Jordan

2003 god.

Naslov knjige:

Odlike i propis
NAMAZA U DŽEMATU

Autor:

Mr. Safet Kuduzović

Jezička korekcija i lektura:

Remzija Hurić-Bećirović

Kompjuterska obrada teksta:

Safet Kuduzović

Izdavač:

Aktivna islamska omladina-Linc (Austrija)

Dizajn korice:

Mustafa Ramić

Tiraž

1500

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Allahov Poslanik ﷺ je rekao:

"Kada god vjernik pođe u džamiju Allah mu pripremi za svaki odlazak mjesto u Džennetu."

Hadis – Buhari i Muslim

Abdullah b. Mesud je rekao:

"Namaz u džematu je Poslanikova ﷺ praksa-ako je ostavite i budete klanjali u svojim kućama zalutaćete."

Muslim

Umjesto predgovora

Jedan od primarnih ciljeva islamskog učenja je izgradnja čvrstih bratskih odnosa među vjernicima zasnovanim na neuporedivim islamskim principima.

Uzvišeni Allah na brojnim mjestima u Kur'anu obavezuje muslimane na zajednicu i jedinstvo budući da su temeljni zalog njihovog namjesništva na Zemlji. Brojne su metode kojima se ostvaruje islamsko bratstvo, a prezentirane su kroz temeljne vjerske izvore i islamsku povijest.

Bitan faktor u ovoj metodologiji zauzima obavljanje kolektivnog namaza u džamijama kome su naši prethodnici posvećivali posebnu pažnju.

Prva stvar koju je učinio Vjerovjesnik ﷺ nakon seobe iz Mekke u Medinu bila je gradnja džamije i sklapanje bratskih veza između doseljenika (muhadžira) i Medinjana (ensarija).

Nakon toga džamija je bila glavna okosnica za daljnje učvršćenje novonastalih bratskih veza u medinskom društvu. Bila je centralna ustanova tadašnje muslimanske zajednice. U njoj je Vjerovjesnik ﷺ obrazovao, savjetovao, odgajao svoje ashabe i sudio im u njihovim međusobnim sporovima. U njoj su se

dogovarali, poučavali ratnim vještinama, liječili svoje ranjenike, dijelili ratni plijen, vezali zarobljenike za džamijske stubove, itd.

Ovaj projekat okupljanja muslimana u džamiji nije bilo moguće realizovati osim u društvu koje je shvatilo pravu ulogu džamije, koja okuplja i veže vjernička srca, potom ih podsjeća na njihovo bratstvo pet puta u jednom danu. Stoga se prisustvo muslimana na kolektivnim namazima u džamijama tretira fokusom na kome počinju i opstaju zdravi međuljudski odnosi u jednom društvu.

Autor

Amman, 11. 05. 2003. god.

Uvod

Zahvala pripada Allahu ﷻ. Samo Njega obožavamo i samo od Njega pomoć tražimo. Njemu se utječemo od zla naših duša. Koga On uputi, niko ga u zabludu ne može odvesti; a koga On u zabludi učini, niko ga na pravi put ne može uputiti.

Sujedočimo da nema drugog boga osim Allaha ﷻ i da je Muhammed ﷺ Njegov rob i Njegov poslanik.

O vjernici, bojte se Allaha istinskom bogobojažnošću i umirite samo kao muslimani.¹

O ljudi, bojte se Gospodara svoga Koji vas od jednog čovjeka stvara, i od njega je suprugu njegovu stvorio i od njih dvoje mnoge muškarce i žene rasijao. I Allaha se bojte s imenom čijim jedni druge molite, i rodbinske veze ne kidajte, jer Allah, zaista, stalno nad vama bdi.²

O vjernici, bojte se Allaha i govorite samo istinu, On će vas za vaša dobra djela nagraditi i grijehe vam oprostiti. A onaj ko se Allahu i Poslaniku Njegovu bude pokoravao, postići će ono što bude želio.³

¹ Prijevod značenja Kur'ana, Alu Imran, (102).

² Prijevod značenja Kur'ana, En-Nisa, (1).

³ Prijevod značenja Kur'ana, El-Ahzab, (70-71).

"Istinu, najljepši je govor Allahov govor, a najbolja je uputa uputa Muhammeda ﷺ. Najgore stvari su novotarije, a svaka novotarija je zabluda."⁴

Ako pogledamo sadržaj hadisko-fikhske literature uočićemo da su najobimnija poglavlja u ovim djelima vezana upravo za namaz. Ova kao i brojne druge činjenice ukazuje na vrijednost namaza u islamskoj doktrini.

Sevban prenosi da je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Znajte da je namaz najbolje djelo koje činite."⁵ U predaji koju prenosi Ebu-Zerr Allahov Poslanik ﷺ kaže: "Namaz je najbolja tema (o kojoj se može govoriti)."⁶

⁴ Muslim, (867); Nesai, (1403); Ahmed, (1/432); Tajalisi, (338); Ibn-Nasr Mervezi u «(Es-sunne)» (75).

⁵ Ibn-Madže, (278); Ahmed, (5/276); Darimi, (655); Ibn-Hibban, (2/187); Hakim, (1/131). Imam Hakim, Munziri, Zehebi, Askalani i Albani ovaj hadis su ocijenili vjerodostojnim. Na njegovo pojačanje ukazao je imam Busiri. Vidjeti: «(Fethul-bari)» (4/108); «(Misbahuz-zudžadže)» (1/41-42); «(Sahihut-tergib)» (1/198); «(Sahihu mevaridiz-zaman)» (1/149) i «(Es-silsiletus-sahiha)» (1/181/115).

⁶ Ahmed, (5/178); Tajalisi, (478); Ibn-Hibban, (1/287); Taberani, (8/217) i Hakim, (2/597). Ovaj hadis, iako ima mahanu u svome lancu prenosilaca, navodi se u različitim verzijama koje se međusobno pojačavaju. Šejh Albani ga je ocijenio dobrim. Vidjeti: «(Sahihu mevaridiz-zaman)» (1/127). Vidjeti, također: «(Miftahu daris-seade)» (1/392) od Ibn-Kajjima; «(Et-telhisul-habin)» (2/511); «(Fethul-bari)» (2/479) i «(Sahihut-tergib)» (1/280).

Potom su islamski učenjaci u poglavlju namaza naslovili posebnu cjelinu vezanu za namaz u džematu. Hadisi koji se nalaze u ovoj cjelini vezani su za stimulaciju i plašenje (الترغيب والترهيب), ili za pravne propise kolektivnog namaza (أحكام صلاة الجماعة), o čemu će biti govora u ovoj sažetoj studiji.⁷

Može se neosporno konstatovati da muslimani u savremeno doba imaju divan uzor u prvim generacijama, njihovom razumijevanju i praktikovanju islama. Njihova brižnost za vjerom ostaće zabilježena na svijetlim stranicama povijesti kojom se ponose svi pripadnici islamske vjeroispovijesti.

Ako pogledamo u prva stoljeća islama vidjećemo čvrstinu i istrajnost u obavljanju kolektivnih namaza u džamijama.

Abdullah b. Mesud je rekao: "Namaz u džematu nije propustio (u vrijeme Poslanika ﷺ i ashaba) osim očiti licemjer."

⁷ Što se tiče samog metoda kod pisanja studije on je identičan našim prethodnim knjigama o čemu je bilo spomena na početku svakog djela. Međutim, neophodno je ovom prilikom spomenuti dva primarna izvora koja su bila od izuzetne važnosti: prvo, «Ehemijetu salatidžemaati» od dr. Fadla Ilahija i drugo, «Salatul-džemaati» od dr. Saliha es-Sedlana, Allah ﷻ ih nagradio najboljom nagradom.

U drugoj predaji Ibn-Mesud kaže: "Kolektivni namaz je Poslanikova ﷺ uputa-ako je ostavite i budete klanjali u svojim kućama zalutaćete."⁸

U komentaru ove predaje imam Eš-Šatibi kaže: "Pogledajte i razmislite kako ostavljanje Poslanikove ﷺ prakse Ibn-Mesud smatra zabludom."⁹

Nafia kaže da je Ibn-Omer rekao: "Pomišljali smo loše o čovjeku koji ne prisustvuje jaciji ili sabah-namazu u džematu."¹⁰

Seid b. el-Musejjib je rekao: "Već trideset godina dolazim na namaz prije ezana."¹¹ U drugoj predaji Seid kaže: "Nisam čuo ezan u svojoj kući već trideset godina."¹² Nakon ove brižnosti možemo razumjeti

⁸ Muslim, (654); Ebu-Davud, (550); Ahmed, (1/455); Abdur-Rezzak, (1/516); Ebu-Jala, (4/336) i Taberani, (9/120).

⁹ Vidjeti: «El-iatisam» (1/109) od imama Šatibija.

¹⁰ Ibn-Ebi-Šejbe, (1/292); Ibn-Hibban, (3/267); Taberani, (12/271); Hakim, (1/211) i Bejheki, (3/59). Imam Hakim, Zehebi, Albani i Arnaut su ovu predaju ocijenili vjerodostojnom. Imam Hejsemi tvrdi da su njeni prenosioci pouzdani. Vidjeti: «Medžmeuz-zevaid» (2/40); «Sahihi mevaridiz-zaman» (1/226) i opaske šejha Šuajba Arnauta na «El-ihsan» (5/456).

¹¹ Ibn-Ebi-Šejbe, (1/308); Ahmed u «El-ilelu» (2/21); Ibn-Ebi-Asim u «Ez-zuhdu» str. (383); Ebu-Nuajm u «El-hilije» (2/162) sa vjerodostojnim lancem penosilaca kako tvrdi imam Zehebi u «Sijeru ealamin-nubela» (4/221).

¹² Ibn-Sad, (5/131) i Bejheki u «Eš-šuabu» (3/78).

poznatu izreku ovoga islamskog učenjaka i pobožnjaka koji je rekao: "Nisam propustio namaz u džematu već četrdeset godina, niti sam gledao u leđa drugih."¹³ (Tj. klanjao je uvijek u prvom safu.)

Prenosi se da je Omer b. Abdul -Aziz izlazio na namaz zajedno sa svojim muezzinom.¹⁴

Naši prethodnici najveće zadovoljstvo osjećali su u namazu. Poznati ashab Adi b. Hatim kaže: "Uvijek se poželim namaza prije nastupa namaskog vremena."¹⁵ U drugoj predaji Adi kaže: "Od moga primanja islama uvijek se abdestim prije ezana."¹⁶

Omer b. el-Hattab je rekao: "Draže mi je klanjati jaciju i sabah-namaz u džematu nego da klanjam neprestano između njih."¹⁷

Ibrahim b. Abdur-Rahman prenosi od Abdur-Rahmana b. Aufa, jednog od deseterice koji su

¹³ Ebu-Nuajm, (2/162) i Ibn-Sad, (5/131). Ovu predaju navodi i imam Zehebi u «Sijeru ealamin-nubela» (4/221).

¹⁴ Ibn-Sad, (5/359).

¹⁵ Ibn-Mubarek u «Ez-zuhdu» (2/787) i Mervezi u «Tazimu kadris-salah» (1/339) sa vjerodostojnim lancem prenosilaca. Vidjeti, također: «Sijeru ealamin-nubela» (3/164).

¹⁶ Hatib u «Tarihu Bagdad» (12/289). Vidjeti, također: «Tehzibul-kemal» (19/529) od imama Mizzija; «Sijeru ealamin-nubela» (3/164); «Tehzibut-tehzib» (7/150) i «El-isabe» (4/470) od Ibn-Hadžera.

¹⁷ Ibn-Ebi-Šejbe, (1/293).

obradovani Džennetom, da bi dugo klanjao prije podne-namaza. Kada bi čuo ezan obukao bi svoju odjeću i žurno izišao na namaz.¹⁸

Ovo su samo neke predaje koje odslikavaju ustrajnost prvih pokoljenja na namazu u džamijama. Molim Allaha ﷻ Njegovim lijepim imenima i Uzvišenim svojstvima da nas uputi ka najboljem i da ga sretno zadovoljni Njime i On s nama zadovoljan.

"Gospodaru naš, nemoj naša srca na stranputicu odvesti, nakon što si nas na pravi put uputio i podari nam Svoju milost, Ti si, uistinu, najdarežljiviji."¹⁹

Autor

3. rebiul-evvel 1424. god. po H.

5. maj 2003. god.

Amman - Jordan

¹⁸ Ibn-Mubarek u «Ez-zuhdu» (2/765) sa vjerodostojnim lancem prenosilaca. Vidjeti, također: «El-isabe» (4/347).

¹⁹ Prijevod značenja Kur'ana, Alu Imran, (8).

Poglavlje I

Odlike namaza u džematu

Odlike namaza u džematu

Za svako učinjeno dobro djelo Uzvišeni Allah je vjernicima obećao obilnu nagradu kojom nisu bili počašćeni narodi prijašnjih poslanika.

Da bi sljedbenici poslanika Muhammeda ﷺ dostigli i pretekli djela prethodnih naraštaja koji su živjeli po nekoliko stoljeća, naš Plemeniti Gospodar ﷻ počastio je sljedbenike posljednjeg Poslanika ﷺ sa djelima koja ako se učine u određenom mjestu i vremenu na propisani način, prevaziće desetine pa i stotine dobrih djela koja su činili prethodni narodi. Jedno od tih specifičnih djela je obavljanje kolektivnog namaza u džamijama. Shodno hadisima Allahovog Poslanika ﷺ odlike namaza u džematu možemo svrstati u naredne skupine:

Prvo: Čije srce bude vezano za džamiju njemu na Sudnjem danu pripada Allahov ﷻ hlad.

Ebu-Hurejre prenosi da je Poslanik ﷺ rekao: "Sedam skupina ljudi biće na Sudnjem danu u Allahovom hladu kada ne bude bilo drugog hlada osim Allahovog: pravedni vladar; mladić koji odraste u pokornosti svome Gospodaru; čovjek čije je srce vezano za džamiju; dva muslimana koja se vole u ime Allaha ﷻ zbog njega se sastaju i rastaju; čovjek koga pozove lijepa i ugledna žena pa kaže: „Ja se bojim Allaha“;

čovjek koji tajno dijeli sadaku tako da ne zna njegova ljevica šta je udijelila desnica i čovjek koji u osami spomene Allaha ﷻ pa zaplače.²⁰

U drugoj verziji ovoga hadisa stoji: "...čovjek čije je srce vezano za džamiju, kada izađe iz nje sve dok se ne vrati..."²¹

U komentaru ovog hadisa imam El-Ajni kaže: "Ovo je odlika onima koji klanjaju namaze u džematu jer se obavljaju u Allahovim kućama, a pravo domaćina je da ugosti gosta."²²

Drugo: Odlike odlaska u džamiju radi obavljanja namaza u džematu

U brojnim hadisima Vjerovjesnik ﷺ spominje različite nagrade onima koji odlaze u džamije radi namaza. Shodno hadisima, ove odlike možemo podijeliti u naredne skupine:

²⁰ Buhari, (660) i Muslim, (1031).

²¹ Muslim, (1031); Malik, (4/463-466); Ibn-Hibban, (9/217-218) i Bejheki, (10/87).

²² Vidjeti: «Umdetul-kari» (5/180).

1) Velika nagrada onima koji odlaze u džamiju po noći

Sehl b. Sad es-Saidi prenosi da je Poslanik ﷺ rekao: "Oni koji odlaze u džamije po noćnoj tami biće obasjani potpunim svjetlom na Sudnjem danu."²³

U komentaru citiranog hadisa imam El-Menavi kaže: "Vjernici su počašćeni ovim svjetlom jer su uprkos svim poteškoćama ustrajali u odlasku na noćne namaze u džamiju."²⁴

2) Meleki se natječu koji će zapisati odlazak vjernika u džamiju

Ibn-Abbas kaže da je Allahov Poslanik ﷺ rekao da se meleki natječu oko zapisivanja boravka u džamiji između namaza, odlaska na namaze u njih i upotpunjavanja abdesta u teškim okolnostima, a ko bude činio spomenuta djela živjeće u dobru i umrijeće u dobru.²⁵

²³ Tirmizi, (223); Ebu-Davud, (561); Ibn-Madže, (787); Abdur-Rezzak, (3/369); Ibn-Huzejme, (2/377); Asbehani u «(Et-tergibu)» (3/25) i Hakim, (1/212). Imam Hakim i Zehebi ga ocjenjuju vjerodostojnim po Buharijinim i Muslimovim kriterijima. Šejh Albani ovaj hadis smatra ispravnim. Vidjeti: «(Sahihu Suneni Ibni-Madže)» (1/240) i «(Sahihut-tergib)» (1/247). Hafiz Askalani kaže da ovaj hadis prenosi više od pet ashaba. Vidjeti: «(Sahihut-tergib)» (1/247).

²⁴ Vidjeti: Fejdul-kadir, (3/243) od imama Abdur-Reufa Menavija.

²⁵ Tirmizi, (3235); Ahmed, (4/66) i (5/378); Adžurri u «(Eš-šeriah)» (2/321); Ibn-Huzejme u «(Et-tevhid)» (2/540-541); Ibn-Merdevejh =

3) Ko bude odlazio u džamije radi namaza, živjeće lijepo i okončaće svoj život lijepo

Na kraju prethodnog hadisa koga prenosi Ibn-Abbas, Vjerovjesnik ﷺ kaže: "...ko bude činio spomenuto, živjeće u dobru i umrijeće u dobru."

4) Vrednovanje svakog koraka pri odlasku u džamiju

Džabir b. Abdullah prenosi da su se pripadnici plemena Benu Selime htjeli preseliti i nastaniti u neposrednoj blizini Poslanikove ﷺ džamije. Kada je to saznao Vjerovjesnik ﷺ reče: "O Benu Selime, ostanite u svojim domovima jer vam se pišu vaši koraci." Nakon toga su govorili: "Ne bi nas obradovala naša seoba."²⁶ Ebu-Seid el-Hudri kaže: "Pleme Benu Selime je stanovalo na predgrađu Medine, pa su htjeli preseliti bliže džamiji. Tada je Uzvišeni Allah objavio: „Mi, doista, oživljavamo mrtve i pišemo djela koja su činili

=kako navodi Es-Sujuti u «(Ed-durrul-mensur)» (5/597). Imam Buhari, Tirmizi i Askalani ovaj hadis su ocijenili vjerodostojnim. Vidjeti: «(El-isabe)» (4/321); «(Tuhfetul-ahvezi)» (9/89); «(Sahihu Sunenit-Tirmizi)» (3/317) i «(Sahihut-tergib)» (1/196-197).

²⁶ Muslim, (665); Ebu-Awane, (1/387-388); Ahmed, (3/332); Ibn-Hujejme, (1/230-231); Ebu-Jala, (4/115); Ibn-Hibban, (3/245) i Taberani u «(El-evsatu)» (4/341).

i ono što su iza sebe ostavili.²⁷ Nakon toga Vjerovjesnik ﷺ im reče: „Ostanite u vašim kućama.”²⁸

Pisanje ovih djela (koraka) nije ograničeno samo na odlazak u džamiju već i na povratak.

Ubejj b. Kab kaže: "Poznavao sam čovjeka koji je bio najudaljeniji od Poslanikove ﷺ džamije. Međutim, svaki namaz je klanjao u džematu. Jednoga dana sam mu rekao: „Kada bi sebi kupio magarca da ga jašeš po tami?” Rekao je: „Ne bih volio da sam blizu džamije. Želim da mi se upiše svaki korak kada dolazim u džamiju i kada se vraćam svojoj kući.” Poslanik ﷺ mu reče: „Allah ti je sve to objedinio.”²⁹

U drugoj predaji koju prenosi Abdullah b. Amir Allahov Poslanik ﷺ kaže: "Ko ode u džamiju da obavi namaz u džematu kada učini korak briše mu se jedno

²⁷ Prijevod značenja Kur'ana, Jasin, (12).

²⁸ Tirmizi, (3226); Taberani, (12/8); Hakim, (2/428-429); Abdur-Rezzak, (1/517) i Bejheki, u «(Eš-šuabu)» (3/67). Slično ovome bilježi Ibn-Madže, (792) od Ibn-Abbasa sa ispravnim lancem prenosilaca. Imam Tirmizi ovaj hadis smatra dobrim. Hakim, Zehebi i Albani su ga ocijenili vjerodostojnim. Vidjeti «(Sahihu Sunenit-Tirmizi)» (3/316); «(Sahihu Suneni Ibni-Madže)» (1/241) i «(Es-sahihul-musned)» str. (196-197) od šejha Mukbila el-Vadajja.

²⁹ Muslim, (663); Ibn-Hibban, (3/244) i Ibn-Ebi-Šejbe, (2/22-23).

loše djelo, a kada učini drugi korak piše mu se dobro djelo, tako kada odlazi i kada se vraća.”³⁰

5) Ko se uputi ka džamiji biva u namazu sve dok se ne vrati svojoj kući

Ebu-Hurejre kaže da je Poslanik ﷺ rekao: "Ko se abdesti u svojoj kući, potom ode u džamiju biva u namazu sve dok se ne vrati svojoj kući, pa neka ne čini ovako.”³¹ (Tj. neka ne prepliće prste svojih ruku.)

6) Nagrada za odlazak u džemat je kao nagrada hadžije u ihramu

Ebu-Ūmame prenosi da je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ko se abdesti kod kuće, zatim ode u džamiju da obavi propisani namaz imaće nagradu hadžije u ihramu.”³²

³⁰ Ahmed, (2/172); Ibn-Hibban, (3/243) i Dejlemi u «Musnedul-firdevs» (3/489). Imam Munziri i šejh Albani ovaj hadis smatraju dobrim. Vidjeti: «Sahihu-tegrib» (1/241) i «Sahihu mevaridiz-zaman» (1/225). Imam Hejsemi tvrdi da su njegovi prenosioci pouzdani. Vidjeti: «Medžmeuz-zevaid» (2/29).

³¹ Ibn-Huzejme, (1/226-227) i Hakim (1/206). Imam Hakim, Zehebi i Albani ovaj hadis smatraju vjerodostojnim. Vidjeti: «Sahihut-tegrib» (1/237).

³² Ebu-Davud, (558); Ahmed, (5/268); Bejheki, (3/49); Taberani, (8/182) i Ibn-Hazm, (7/36) sa dobrim lancem prenosilaca. Vidjeti opaske šejha Albanija na «Miškatul-mesabih» (1/227) i «Sahihut-tergib» (1/423).

7) Allah jamči za onoga ko izađe da obavi namaz

Ebu-Ūmame prenosi da je Poslanik ﷺ rekao: "Allah jamči za trojicu: za čovjeka koji izađe da se bori na Allahovom putu dok ne preseli, pa uđe u Džennet, ili dok se ne vrati svojoj porodici sa nagradom i plijenom. Za drugog koji izađe da obavi namaz u džamiji sve dok ga ne usmrti i uvede u Džennet, ili dok ga ne vrati njegovoj porodici sa nagradom. Za trećeg koji sa selamom uđe u svoju kuću Allah garantuje za njega.”³³

Imam El-Hattabi u komentaru ovoga hadisa kaže: "Ulazak u kuću sa selamom može imati jedno od dva tumačenja. Prvo, da nazove selam svojim ukućanima, kako kaže Uzvišeni Allah: *A kada ulazite u kuće, vi ukućane njene pozdravite pozdravom od Allaha propisanim, lijepim i blagoslovljenim.*³⁴ Drugo, da ulazak u kuću sa selamom znači boravak u njoj i izbjegavanje smutnji i nereda koji će nastupiti.”³⁵

³³ Ebu-Davud, (2494); Ibn-Hibban, (1/360); Hakim, (2/73) i Bejheki, (9/166). Imam Buhari bilježi ovaj hadis u nešto skraćenom obliku u «El-edebul-mufredu» (1094). Imam Hakim, Zehebi i Albani ovu predaju smatraju vjerodostojnom. Vidjeti: «Sahihu-mevaridiz-zaman» (1/223-224); «Sahihul-edebil-mufred» str. (422) i «Miškatul-mesabih» (1/226-227).

³⁴ Prijevod značenja Kur'ana, En-Nur, (61).

³⁵ Vidjeti: «Mealimus-sunen» (2/206-207). Vidjeti, također: «Avnul-mabud» (7/124) i «Bezrul-medžhud» (11/398).

8) Odlazak na namaze u džamiju poništava loša djela i povećava stepene

Ebu-Hurejre prenosi da je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Zar ne želite da vas obavijestim o onome što briše hrđava djela i povećava vaše stepene kod Allaha?" "Naravno, o Allahov Poslaniče", kazali su. Poslanik ﷺ reče: "Propisno uzimanje abdesta u teškim okolnostima, puno koraka ka džamiji, boravak u džamiji od namaza do namaza, to vam je pripravnost na Allahovom putu."³⁶

U ovome smislu navode se druge predaje od Ibn-Abbasa i Ebu-Seida el-Hudrija.³⁷

9) Posebno mjesto u Džennetu za svaki odlazak u džamiju

Najveća nagrada koju je Uzvišeni Allah pripremio za one koji odlaze u džamije je Džennet prostran kao nebesa i Zemlja. Ebu-Hurejre prenosi da je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Kada god vjernik pođe u džamiju

³⁶ Muslim, (251); Nesai, (143); Tirmizi, (51); Malik, (1/481-483); Ibn-Huzejme, (1/6); Ibn-Hibban, (2/188); Ahmed, (2/303); Ebu-Awane, (1/231); Bejheki, (3/62) i u «Es-sugra» (1/162-163), Abdur-Rezzak, (1/520); Ebu-Jala, (5/480); Ibn-Abdul-Berr u «Et-temhidu» (20/224) i Hatib u «Muveddihul-evham» (1/214).

³⁷ Vidjeti: «Sahihut-tegrib» (1/196-197).

Allah mu pripremi za svaki odlazak novo mjesto u Džennetu."³⁸

Ovo je nagrada za odlazak i povratak muslimana iz džamije. Kakva je onda nagrada za obavljeni namaz u džematu, budući da je odlazak samo preduvjet za namaz u džamiji?!

10) Uzvišeni Allah se raduje dolasku svoga roba u džamiju

Ebu-Hurejre kaže da je Vjerovjesnik ﷺ rekao: "Kada neko propisno upotpuni abdest, potom ode u džamiju izričito radi namaza, Allah se obraduje njegovom dolasku kao što se bližnji obraduju pojavi odsutnog."³⁹

Treće: Ko dođe u džamiju, gost je Uzvišenog Allaha

Selman el-Farisi kaže da je Poslanik ﷺ rekao: "Ko upotpuni abdest u svojoj kući, potom ode u džamiju,

³⁸ Buhari, (662) i Muslim, (669). Vidjeti: «Fethul-bari» (6/53-54) od Ibn-Redžba; «Šerhu Sahihil-Buhari» (5/48) od Kermanija i «Umdetulkari» (5/181-182) od imama Ajnija.

³⁹ Ibn-Madže, (807); Ibn-Huzejme, (2/374); Ibn-Hibban, (3/67) i (4/21); Ahmed, (2/328) i (2/453); Hakim, (1/213) i Tajalisi, (2334). Imam Hakim, Zehebi, Ebu-Muhammed Išbili i Busiri ovaj hadis smatraju vjerodostojnim. Vidjeti: «Šerhu Suneni Ibni-Madže» (4/1366); «Misbahuz-zudžadže» (1/102); «Sahihut-tegrib» (1/251) i «Sahihu mevaridiz-zaman» (1/195-196).

on je Allahov gost, a pravo domaćina je da ugosti gosta."⁴⁰

Četvrto: Vrijednost iščekivanja namaza u džamiji

Ebu-Hurejre kaže da je Poslanik ﷺ rekao: "Musliman je u namazu sve dok iščekuje namaz u džamiji. Meleki mole Allaha: 'Allahu, oprosti mu i smiluj mu se,' i sve tako dok ne izađe iz džamije ili ne pokvari svoj abdest."⁴¹

U drugoj predaji stoji da je čovjek u namazu sve dok ga namaz sprečava da se vrati svojoj porodici.⁴² Enes b. Malik prenosi da je Allahov Poslanik ﷺ odgodio jednoga dana jaciju-namaz do pola noći. Nakon selama, Vjerovjesnik ﷺ okrenuo se prema ashabima i rekao: "Ljudi su klanjali jaciju i pospali, a vaša strpljivost do namaza smatra se namazom."⁴³

⁴⁰ Taberani, (6/253-254) i Asbehani u «Et-tergibu» (3/24). Imam Hejsemi u «Medžmeuz-zevaid» (2/31), tvrdi da su prenosioci ove predaje pouzdani. Imam Munziri i šejh Albani je smatraju dobrom. Vidjeti: «Sahihut-tegrib» (1/248). Međutim, hafiz Ibn-Redžeb je prigovorio ovom hadisu. Vidjeti: «Fethul-bari» (6/54). Ovu predaju bilježe Ibn-Ebi-Šejbe, (7/132) i Taberani, (6/255) kao riječi Selmana (mevkufen alejhi).

⁴¹ Buhari, (3229) i Muslim, (649).

⁴² Buhari, (659) i Muslim, (649).

⁴³ Buhari, (661); Ibn-Hibban, (3/36); Ahmed, (3/367) i Ebu-Jala, (3/444).

Abdullah b. Amr kaže: "Klanjali smo jednog dana sa Poslanikom ﷺ akšam-namaz. Nakon namaza neki su otišli a neki su ostali u džamiji. Nakon toga dođe Allahov Poslanik ﷺ žurno sa dubokim uzdisajima i reče: 'Radujte se, vaš Gospodar je otvorio jedna od nebeskih vrata, ponosi se vama pred svojim melekima i kaže: Pogledajte moje-robove obavili su jedan propisani namaz i čekaju drugi.'"⁴⁴ Enes b. Malik kaže da su riječi Uzvišenog Allaha: "Oni se postelja svojih lišavaju,"⁴⁵ objavljene povodom iščekivanja jacije-namaza.⁴⁶ U drugoj predaji stoji da su ashabi klanjali dobrovoljne namaze nakon akšama (čekajući jaciju).⁴⁷

⁴⁴ Ibn-Madže, (808) i Ahmed, (2/186-187). Imam Munziri i Busiri tvrde da su prenosioci ove predaje pouzdani. Šejh Ahmed Šakir i Albani je smatraju vjerodostojnom. Vidjeti: «Misbahuz-zudžadže» (1/102); opaske Šakira na «El-musned» (6/291) i (6/411); «Sahihut-tegrib» (1/309) i «Es-silsiletus-sahiha» (2/269-270).

⁴⁵ Prijevod značenja Kur'ana, Es-Sedžde, (16).

⁴⁶ Tirmizi (3196); Ibn-Džerir u «Džamiul-bejan» (22/116) i Ibn-Ebi-Hatim u «Tefsirul-Kur'anil-Azim» (9/3106). Imam Tirmizi, Ibn-Arebi Maliki i šejh Albani su ovaj hadis ocijenili vjerodostojnim. Vidjeti: «Aridatul-ahvezi» (6/290); «Sahihut-tegrib» (1/309) i «Es-sahihul-musned» str. (183). Hafiz Ibn-Kesir ga smatra dobrim. Vidjeti: «Tefsirul-Kur'anil-Azim» (3/467) od hafiza Ibn-Kesira.

⁴⁷ Ebu-Davud, (1321-1322); Ibn-Ebi-Šejbe, (2/15); Bejheki, (3/19); Ibn-Džerir, (22/116) i Ibn-Ebi-Hatim (9/3106). Vidjeti, također: «Ed-durul-mensun» (5/336-337). Hafiz Iraki ovu predaju smatra dobrom. Vidjeti: «Tuhfetul-ahvezi» (9/46).

Peto: Vrijednost prvog safa

Hadisi Allahovog Poslanika ﷺ ukazuju na vrijednost prednjih, posebno prvog safa. Ebu-Hurejre kaže da je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Kada bi ljudi znali vrijednost ezana i prvog safa, natjecali bi se za njih, iako bacanjem kocke odlučivali kome će pripasti prvi saf i učenje ezana."⁴⁸

U drugoj predaji Ebu-Hurejre prenosi da je Poslanik ﷺ rekao: "Najbolji safovi muškaraca su prvi, a najslabiji zadnji. Najbolji safovi žena su zadnji, a najslabiji prednji safovi."⁴⁹

U komentaru ovog hadisa imam El -Ajni kaže: "Hadis jasno aludira na vrijednost prvog safa i samog odlaska u džamiju."⁵⁰

Vrijednost prvog safa možemo objediniti u narednim skupinama:

⁴⁸ Buhari, (615) i Muslim, (437). Vidjeti: «(El-muhfim)» (2/64-65); «(El-minhadž)» (4/131-132) i «(Umdetul-kari)» (5/125).

⁴⁹ Muslim, (440); Ebu-Davud, (678); Tirmizi, (224); Ibn-Madže, (1010); Tajalisi, (2408); Ibn-Huzejme, (3/28); Bejheki, (3/97); Ibn-Hibban, (3/303); Humejdi, (2/439) i Ahmed, (2/485). Ovaj hadis prenose: Omer, Ebu-Seid, Džabir, Ebu-Umame, Ibn-Abbas, Enes i drugi.

⁵⁰ Vidjeti: «(Umdetul-kari)» (5/125-126).

1) Prvi saf liči safu meleka

Ubejj b. Kab prenosi da je Poslanik ﷺ rekao: "Prvi saf je poput safa meleka. Kada bi znali njegovu vrijednost natjecali bi se za njega."⁵¹

2) Uzvišeni Allah i Njegovi meleki blagoslove klanjače u prvim safovima

Ebu-Umame kaže da je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Uzvišeni Allah i Njegovi meleki blagoslove klanjače u prvom safu." Neko upita: "A one u drugom safu?" Vjerovjesnik ﷺ reče: "Allah i Njegovi meleki blagoslove klanjače u prvom safu." "I one u drugom safu," kazaše. Tada Poslanik ﷺ reče: "I one u drugom safu."⁵²

U predaji El-Beraa b. Aziba se navodi da je Poslanik ﷺ rekao: "Allah i Njegovi meleki blagoslove

⁵¹ Nesai, (842); Ebu-Davud, (554); Ahmed, (5/140); Tajalisi, (554); Ibn-Huzejme, (2/366-367); Ibn-Hibban, (3/250); Hakim, (1/247-248). Imam Jahja b. Meain, Ibn-Medini i Zehebi ovaj hadis su ocijenili vjerodostojnim. Šejh Albani ga smatra dobrim. Vidjeti: «(Et-telhis)» (1/248) od imama Zehebija, «(Sahihut-tegrib)» (1/293) i «(Sahihu Sunenin-Nesai)» (1/279).

⁵² Ahmed, (5/262). Imam Munziri i šejh Albani su ovu predaju ocijenili dobrom. Vidjeti: Sahihut-tegrib, (1/330). Hafiz Hejsemi tvrdi da su njeni prenosioci pouzdani. Vidjeti: «(Medžmeuz-zevid)» (2/91). Slično ovome bilježi Begavi u «(Šerhus-sunne)» (3/372).

klanjače u prvim safovima.”⁵³ U drugoj verziji stoji: „...u prednjim safovima.”⁵⁴

3) Allahov Vjerovjesnik ﷺ moli za klanjače u prvim safovima

El-Irbad b. Sarije kaže da je Allahov Poslanik ﷺ tražio oprost za prvi saf tri puta, a za drugi saf jedan put.⁵⁵

4) Vrijednost desne strane u safovima

Citirani hadisi aludiraju na vrijednost prednjih, naročito prvog safa. Međutim, vrijednost se povećava ukoliko se namaz obavi na desnoj strani safa.

Aiša, majka pravovjernih, prenosi da je Allahov Vjerovjesnik ﷺ rekao: ”Uistinu Uzvišeni Allah i Njegovi

⁵³ Ebu-Davud, (664); Hakim, (1/572); Abdur-Rezzak, (2/484) i Ahmed, (4/285). Imam Nevevi je ovu predaju ocijenio dobrom u ((Hulasatul-ahkam)) (2/707). Vidjeti, također: ((Sahihu Suneni-Ebi-Davud)) (1/197).

⁵⁴ Nesai, (810); Ibn-Džarud u ((El-munteka)) (316); Tammam u ((El-fevaid)) (Er-revdul-bessam, 1/330-331) i Tajalisi, (2/105-106) sa ispravnim lancem prenosilaca. Vidjeti: ((Sahihu Sunenin-Nesai)) (1/268).

⁵⁵ Nesai, (816); Ibn-Madže, (1005); Darimi, (1265); Abdur-Rezzak, (2/51-52); Ibn-Huzejme, (3/26-27); Ahmed, (4/126); Taberani, (18/255-256); Hakim, (1/214). Imam Hakim, Zehebi i šejh Albani ovaj hadis su ocijenili vjerodostojnim. Vidjeti: ((Sahihu Suneni-Ibn-Madže)) (1/297).

meleki благослове klanjače u desnoj polovini svakog safa.”⁵⁶

El-Bera b. Azib je rekao: ”Voljeli smo klanjati za Poslanikom ﷺ na desnoj strani.”⁵⁷

Šesto: Uzvišeni Allah se divi namazu u džematu

Abdullah b. Omer je čuo Poslanika ﷺ da kaže: ”Zaista se Allah ﷻ divi namazu u džematu.”⁵⁸

Sedmo: Vrijednost izgovora riječi amin

Ebu-Hurejre prenosi da je Allahov Poslanik ﷺ rekao: ”Kada imam kaže: ,Gajril-magdubi alejhim veled-dalin,’ recite: Amin. Čije se riječi amin podudare sa riječima koje izgovore meleki, biće mu oprošteni prošli grijesi.”⁵⁹

⁵⁶ Ebu-Davud, (676); Ibn-Hibban, (3/296) i Bejheki, (3/102). Hafiz Ibn-Hadžer ovaj hadis smatra dobrim. Vidjeti: ((Fethul-bari)) (2/213). Citirani hadis bilježi Ibn-Adi u ((El-kamilu)) (5/372) od Ibn-Abbasa.

⁵⁷ Muslim, (709); Nesai, (821); Ebu-Davud, (615); Ibn-Madže, (1015); Bejheki, (2/182) i Ibn-Huzejme, (3/28). Uporediti ((Fethul-bari)) (2/213).

⁵⁸ Ahmed, (2/50). Imam Hejsemi, Ahmed Šakir i šejh Albani ovu predaju su ocijenili dobrom. Vidjeti: ((Medžmeuz-zevaid)) (2/39); ((El-musned)) (4/513-514) i ((Es-silsiletus-sahiha)) (4/210).

⁵⁹ Buhari, (782) i Muslim, (410).

U drugom hadisu stoji: "Kada imam kaže: *'Gajril-magdubi alejhim veled-dalin,'* recite: Amin, Allah će uslišati vašu molbu."⁶⁰

Osmo: Odlika namaza u džematu nad namazom pojedinca

Ebu-Seid el-Hudri prenosi od Poslanika ﷺ naredni hadis: "Kolektivni namaz je bolji od namaza pojedinca za dvadeset pet puta."⁶¹

U predaji Abdullaha b. Omera stoji: "... za dvadeset sedam puta."⁶²

Ova predaja na prvi pogled oponira hadisu Ebu-Seida. Međutim, nema stvarne oprečnosti između njih, jer su kao i većina drugih hadisa, objava Uzvišenog Allaha, a u Njegovim riječima ﷻ nema nesklada.⁶³

⁶⁰ Muslim, (404); Nesai, (829); Abdur-Rezzak, (2/98); Darimi, (1312); Ebu-Jala, (6/196); Taberani, (7/214) i Bejheki, (1/379).

⁶¹ Buhari, (646) i Muslim, (649).

⁶² Buhari, (645) i Muslim, (650).

⁶³ Poznati tabiin Hassan b. Atije je rekao: "Džibril je dolazio Poslaniku ﷺ sa Sunnetom kao što mu je dolazio sa Kur'anom." Darimi, (588); Hatib u «(El-kifaje)» str. (12) i u «(El-fekihu vel-mutefekkih)» (1/266-267); Mervezi u «(Es-sunne)» (104) i (436); Lalikai u «(Šerhu usulil-iatikad)» (1/82-83); Ibn-Battah u «(El-ibane)» (1/95) i Herevi u «(Zemmul-kelam)» (2/61-62). Hafiz Ibn-Hadžer ga je ocijenio ispravnim u «(Fethul-bariju)» (13/291). Ibn-Hadžer u istom djelu, (2/132) spominje jedanaest načina kojim su eminentni islamski učenjaci uskladili ova dva hadisa.

Islamski učenjaci su uskladili ova dva hadisa na nekoliko načina. Ovdje se možemo ograničiti na tri koja je spomenuo imam Nevevi u svome komentaru na Muslimov Sahih.

1) Manji broj (tj. dvadeset pet) nije u kontradiktornosti sa većim (tj. veći broj obuhvata manji),⁶⁴ a spomen samog broja nije relevantan kod većine učenjaka islamske jurisprudencije, već samo ukazuje na obim.

2) U prvo vrijeme ova nagrada bila je dvadeset pet stepeni, potom je Milostivi Allah obavijestio Poslanika ﷺ o povećanju nagrade.

3) Da ova nagrada ovisi o samim klanjačima i formi namaza. Neki će klanjači zbog svoje skrušenosti u namazu i ispravne forme imati veću nagradu (tj. dvadeset i sedam puta), a drugi će zbog izujesnih propusta i manjkavosti imati manju (tj. dvadeset i pet puta).⁶⁵

Deveto: Oprost grijeha onome ko se propisno abdesti, potom klanja u džematu

⁶⁴ Vidjeti, također: «(Nejlul-evtar)» (3/127).

⁶⁵ Vidjeti: «(El-minhadž)» (5/125) od imama Nevevija. Vidjeti, također: «(El-evsat)» (4/131) od Ibn-Munzira; «(El-mufhim)» (2/274-275) od imama Ebu-Abbasa Kurtubija i «(Tarhut-tesrib)» (2/263) od hafiza Irakija.

Osman b. Affan je čuo Poslanika ﷺ da kaže: "Ko upotpuni svoj abdest, zatim ode klanjati propisani namaz, Allah će mu oprostiti njegove grijehе."⁶⁶

Milost Uzvišenog Allaha i Njegov oprost nisu ograničeni samo na one koji su obavili namaz u džematu, već obuhvataju i vjernike koji opravdano zakasne na namaz.

Ebu-Hurejre kaže da je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ko upotpuni svoj abdest, potom ode da obavi namaz u džematu, pa stigne nakon selama, Allah će mu upisati istu nagradu kao i onima koji su obavili kolektivni namaz, ali neće time umanjiti njihovu nagradu."⁶⁷

U drugoj predaji stoji: "...potom dođe u džamiju i klanja u džematu, Allah će mu oprostiti njegove grijehе. Ako zakasni na jedan dio namaza, naklanjaće ga i biće mu oprošteno. Ako stigne u džamiju a namaz završen, klanjaće ga (samostalno) i biće mu oprošteno."⁶⁸

⁶⁶ Muslim, (232); Nesai, (855); Ibn-Huzejme, (2/373); Ibn-Munzir u «(El-evsatu)» (4/145) i Bejheki, (1/299).

⁶⁷ Nesai, (854) i Ebu-Davud, (564) sa ispravnim lancem prenosilaca.

⁶⁸ Ebu-Davud, (563); Ibn-Šahin u «(Et-tergibu)» (60); Ibn-Abdul-Berr u «(Et-temhidu)» (7/68) i Begavi, kako stoji u «(Kenzul-ummal)» (7/567) sa dobrim lancem prenosilaca. Vidjeti: «(Sahihut-tegrib)» (1/241).

Deseto: Povećanjem broja klanjača povećava se vrijednost džemata

Ubejj b. Kab prenosi da je Poslanik ﷺ rekao: "Namaz dvojice bolji je od namaza pojedinca, a namaz trojice bolji je namaza dvojice, što ih je više to je Allahu ﷻ draže."⁶⁹

U drugom hadisu stoji: "Namaz dvojice u džematu bolji je kod Allaha od namaza četverice koji klanjaju ponaosob. Namaz četverice u džematu bolji je kod Allaha od namaza osmerice koji klanjaju ponaosob. Namaz osmerice u džematu bolji je kod Allaha od stotinu pojedinačnih namaza."⁷⁰

⁶⁹ Nesai, (842); Ebu-Davud, (554); Ahmed, (5/140); Hakim, (1/247-248); Ibn-Hibban, (3/250); Ebu-Nuajm u «(El-hilije)» (9/321) i Bejheki, (3/61). Imam Ibn-Meain, Ibn-Medini, Zuheli, Ukajli i Ibn-Seken ovaj hadis su ocijenili vjerodostojnim. Na njegovu osnovanost ukazali su hafiz Bejheki, Askalani i šejh Albani. Vidjeti: «(Et-telhis)» (1/248) od Zehebija; «(El-medžmua)» (4/197), «(Et-telhisul-habin)» (2/518); «(Fethul-bari)» (2/136) i «(Sahihut-tegrib)» (1/293).

⁷⁰ Taberani u «(El-kebiru)» (19/36) i u «(Musneduš-šamijijine)» (1/281); Ibn-Ebi-Asim u «(El-ahadu vel-mesani)» (2/182); Buhari u «(Et-tarihul-kebin)» (7/192); Hakim, (3/625); Bejheki, (3/61); Bezzar (El-kešf 1/227-228); Ebu-Nuajm u «(El-marife)» i Ibn-Sad kako stoji u «(Kenzul-ummal)» (7/563). Imam Munziri i šejh Albani ovaj hadis su ocijenili dobrim. Vidjeti: «(Sahihut-tegrib)» (1/293). Imam Hejsemi u «(Medžmeuz-zevaid)» (2/39) tvrdi da su prenosioци kod Taberanija pouzdani. Hafiz Ibn-Hadžer je u «(Et-telhisul-habiru)» (2/518) prešutao ovu predaju.

Ebu-Musa el-Medini u svome djelu "El-vezaiif" prenosi od Kaba el-Ahbara da je rekao: "Nalazim u Tevratu da se povećavanjem broja klanjača povećava nagrada džemata. Ako ih je stotinu, imaju stotinu stepeni. Ako ih je hiljadu imaju hiljadu stepeni."⁷¹

Jedanaesto: Posebna vrijednost sabaha, podne i ikindije namaza u džematu

Uzvišeni Allah je odlikovao namaz nad drugim vjerskim obredima, učinivši ga stubom vjere, potom je učinio posebno mjesto sabahu, podne i ikindiji-namazu u džematu.

Ebu-Hurejre prenosi da je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Kada bi ljudi znali vrijednost jacije i sabaha u džematu dolazili bi ih obaviti u džamiji čak kada bi i puzali na koljenima."⁷²

Odlike ovih namaza možemo objediniti u narednim skupinama:

1) Jacija-namaz u džematu je kao pola noći, a sabah kao cijela noć u namazu

Osman b. Affan je čuo Poslanika ﷺ kada je rekao: "Ko klanja jaciju-namaz u džematu kao da je proveo

⁷¹ Vidjeti: «Fethul-bari» (6/19) od Ibn-Redžeba koji je ovu predaju ocijenio dobrom.

⁷² Buhari, (615) i Muslim, (437).

pola noći na namazu (kijamul-lejl), a ko klanja sabah-namaz u džematu kao da je proveo cijelu noć na namazu."⁷³ Ovim se hadisom želi ukazati da onaj ko klanja jaciju-namaz u džematu ima nagradu onoga koji provede pola noći na dobrovoljnom namazu, a onaj ko, također, klanja uz jaciju i sabah-namaz, u džematu ima nagradu kao onaj ko provede cijelu noć u namazu. Dakle, u ovom hadisu ima izostavljeno značenje prije riječi Poslanika ﷺ: "...sabah-namaz u džematu", koje glasi: "...a ko klanja jaciju, potom sabah-namaz u džematu..."⁷⁴

Ovo tumačenje potvrđuje druga verzija ovog hadisa u kome stoji: "Ko klanja jaciju-namaz u džematu kao da je proveo pola noći na namazu, a ko klanja i sabah-namaz u džematu kao da je proveo cijelu noć na namazu."⁷⁵

⁷³ Muslim, (656); Ebu-Davud, (555); Darimi, (1224); Ibn-Huzejme, (2/365); Bejheki, (1/463); Ibn-Šahin u «(Et-tergibu)» (69); Asbehani u «(Et-tergibu)» (3/26); Taberani u «(Es-sagiru)» (1/267) i Humejdi u «(El-musnedu)» (50).

⁷⁴ Vidjeti: «(Tuhfetul-ahvezi)» (2/11-12) i «(Bezlul-medžhud)» (4/141-142).

⁷⁵ Tirmizi, (221); Ebu-Davud, (555); Ahmed, (1/68); Ibn-Munzir, (4/131-132); Abdur-Rezzak, (1/525); Ibn-Hibban, (3/250). Imam Tirmizi i šejh Albani su ovaj hadis ocijenili vjerodostojnim. Vidjeti: «(Sahihu Sunenit-Tirmizi)» (1/138).

2) Ko klanja sabah-namaz u džematu, zatim spominje Uzvišenog Allaha do izlaska sunca, potom klanja dva rekata ima nagradu hadždža i umre

Ebu-Ümame prenosi da je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ko klanja sabah-namaz u džematu, zatim sjedne i spominje Allaha do izlaska sunca, potom klanja dva rekata ima nagradu hadždža i umre."⁷⁶

U drugoj predaji koju prenosi Enes, Poslanik ﷺ kaže: "Da sjednem sa ljudima koji spominju Allaha nakon sabah-namaza do izlaska sunca, draže mi je nego da oslobodim četiri roba od Ismailovih potomaka. Potom da sjednem sa onima koji spominju Allaha nakon ikindije do zalaska sunca, draže mi je nego da oslobodim četiri roba."⁷⁷

3) Meleki se iskupljaju na sabahu i ikindiji-namazu

Ebu-Hurejre kaže da je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Namaz u džematu je bolji od pojedinačnog namaza za

dvadeset pet puta, a meleki dana i noći prisustvuju sabah-namazu."⁷⁸

U drugoj verziji ovog hadisa stoji: "Meleki dana i noći se sastaju i smjenjuju na sabahu i ikindiji-namazu. Kada se urate svome Uzvišenom Gospodaru pita ih, ali zna bolje od njih: 'Šta čine moji robovi?' Meleki tada odgovore: 'Zatekli smo ih u namazu i ostavili u namazu.'"⁷⁹

U komentaru ovog hadisa imam Nevevi kaže: "Iz Svoje neizmjerne milosti Uzvišeni Allah je učinio iskupljanje i smjenjivanje meleka u vrijeme namaza da posvjedoče svome Gospodaru o pokornosti Njegovih robova."⁸⁰

⁷⁶ Tirmizi, (586); Taberani u «(El-kebiru)» (8/178) i u «(Musneduš-šamijijine)» (2/42) i Bejheki u «(Eš-šuabu)» (7/138). Imam Tirmizi, Munziri i šejh Albani ovaj hadis su ocijenili dobrim. Vidjeti: «(Es-silsiletus-sahiha)» (7/2/1195-1197) i «(Sahihu Sunenit-Tirmizi)» (1/324).

⁷⁷ Ebu-Davud, (3667) i Taberani u «(El-evsatu)» (6/137-138). Hafiz Iraki i šejh Albani su ovaj hadis ocijenili dobrim. Vidjeti opaske Irakija na «(El-ihja)» (1/54); «(Medžmeuz-zevaid)» (10/105); «(Sahihu Suneni-Ebi-Davud)» (2/413) i «(El-miškah)» (1/306).

⁷⁸ Buhari, (648) i Muslim, (649).

⁷⁹ Muslim, (632); Ibn-Huzejme, (1/165); Asbehani u «(Et-tergibu)» (3/23-24) i Ibn-Hibban (3/251) u nešto proširenoj verziji.

⁸⁰ Vidjeti: «(El-minhadž)» (5/109) od imama Nevevija i «(Umdetul-kari)» (5/168) od imama Ajnija.

Poglavlje II

Propis namaza u džematu

Propis namaza u džematu

Nema razilaženja među učenjacima ehlu-sunnetskih pravnih usmjerenja o legitimnosti namaza u džematu. Jednoglasni su na ispravnosti takvog namaza i da njegova vrijednost prelazi vrijednost samostalnih namaza.

Šejhul-islam Ibn-Tejmijje kaže: "Islamski učenjaci su suglasni da onaj ko smatra svoj pojedinačni namaz boljim od kolektivog namaza, zabludjeli je novotar koji odstupa od vjere muslimana."⁸¹ Na drugom mjestu kaže: "Složni su islamski učenjaci da se namaz u džematu svrstava među najznačajnija obredoslovlja i najizrazitije simbole islama."⁸²

Hafiz Ibn-Abdul-Berr kaže: "O vrijednosti namaza u džematu govore mutevatir hadisi⁸³ na čijoj autentičnosti su složni islamski učenjaci. Ovo ukazuje na zabludu havaridžija (iskrivljena muslimanska sekta) koji poriču

⁸¹ Vidjeti: «Medžmuatul-fetava» (11/616).

⁸² Ibid, (23/222) i (23/253).

⁸³ Mutevatir hadis je onaj koga u svakoj generaciji prenosi određena skupina ljudi. Zbog njihovog broja i pravednosti nije moguće da izmisle takvo nešto. Vidjeti: «Et-tarifāt» str. (256) od imama Alija Džurdžanija; «El-isabe» (2/294) od Ibn-Hadžera; «Tedribur-ravi» (2/180) od Sujutija; «Nejlul-evtan» (2/136) od Ševkanija i «Menhedžun-nakd» str. (404) od dr. Nuruddina Aitra.

obavljanje kolektivnog namaza i preziru da ih neko predvodi u džematu osim ako je Vjerovjesnik ili iskreni (es-siddik).⁸⁴

Poznati hanefijski pravnik Abdullah b. Mahmud el-Musili, nakon što je spomenuo hadis u kome Poslanik ﷺ kaže da je želio popaliti kuće onih koji ne prisustvuju namazu u džematu, kaže: "Ovo je znak potvrde vrijednosti kolektivnog namaza. Poslanik ﷺ uvijek je klanjao u džematu i nije ispravno ostaviti ga, osim uz vjerski opravdani razlog. Ako bi stanovnici jednog mjesta napustili namaz u džematu narediće im se da ga ponovo uspostave, a ako odbiju vodiće se borba protiv njih, jer su ostavili simbol islama."⁸⁵

Šejh Ibn-Üsejmin kaže: "Legitimnost namaza u džematu potvrđuje konsenzus islamskih učenjaka. On se svrstava među najurednija obredoslavlja i najpohvalnija djela."⁸⁶

Dakle, slažu se učenjaci ehlu-sunneta da je namaz u džematu preči i uredniji od pojedinačnih namaza. Međutim, razilaze se oko propisa kolektivnog namaza. Kao po većini pravnih pitanja tako i po ovom islamski

⁸⁴ Vidjeti: «(Et-temhid)» (14/140) od hafiza Ibn-Abdul-Berra.

⁸⁵ Vidjeti: «(El-ihitjar li talilil-muhtan)» (1/78). Vidjeti, također: «(Et-temhid)» (18/333) i «(El-muvafakat)» (1/211) od imama Šatibija.

⁸⁶ Vidjeti: «(Eš-šerhul-mumtia)» (4/188).

učenjaci imaju više mišljenja. Spomenućemo ih sa dokazima, potom diskutovati o svakom argumentu ponaosob, te odabrati prioritetnije mišljenje.

Propis kolektivnog namaza kod priznatih pravnih škola

Kod islamskih učenjaka o ovom pravnom pitanju postoje četiri mišljenja zasnovana na kur'anskim ili hadiskim argumentima. Budući da su utemeljena na ovim izvorima ne smatraju se iznimnim niti ništavnim, već treba shodno jačini dokaza odabrati prioritetnije od njih, ne isključujući autentičnost drugih mišljenja.

Prvo mišljenje

Namaz u džematu je priturđeni sunnet. Ovo mišljenje zastupaju učenjaci hanefijske i malikijske pravne škole,⁸⁷ potom neki šafijski pravници.⁸⁸

⁸⁷ Tj. većina učenjaka ovih pravnih škola.

⁸⁸ Vidjeti: «(El-ihitjar)» (1/78); «(Et-temhid)» (6/318) i (18/333), «(El-istizkan)» (2/398); «(El-hidaje šerhul-bidaje)» (1/55); «(El-bahrur-raik)» (1/365); «(El-binaje šerhul-hidaje)» (2/324); «(Hukmu tarikis-salah)» str. (87); «(Et-tadžu vel-iklil)» (2/81); «(Mevahibul-dželil)» (2/82); «(El-kavaninul-fikhijje)» str. (48); «(Hašijetu Ibni-Abidin)» (1/104) i opaske na «(Eš-šerhul-mumtia)» (4/196).

Ibn-Abdul-Berr tvrdi da ovo mišljenje zastupa većina pravnika Iraka, Šama i Hidžaza.⁸⁹ Odabrao ga je također imam Ševkani.⁹⁰

Imam kadija Ijad i Ševkani kažu da ovo mišljenje zastupa većina islamskih učenjaka općenito.⁹¹

Zasniva se na sljedećim argumentima:

1. Na hadisu koji prenosi Ibn-Omer u kome Poslanik ﷺ kaže: "Kolektivni namaz je bolji od pojedinačnog namaza za dvadeset sedam puta."⁹²

Citirani hadis ukazuje na odlike kolektivnog ali i pojedinačnog namaza, jer su upoređeni u jednom kontekstu, kontekstu pohvale, s tim da namaz u džematu ima izrazito veće vrline.⁹³

2. Hadis Jezida b. el-Esveda u kome stoji da je Allahov Poslanik ﷺ na oprosnom hadždžu nakon sabah-namaza vidio dva čovjeka koji sjede a nisu prisustvovali namazu u džematu. Prišao im je i upitao ih zbog čega nisu klanjali? Kazaše da su obavili namaz u svojim kućama. Poslanik ﷺ reče: "Ne činite

to! Ako klanjate u svojim kućama, zatim dođete u džamiju, klanjajte sa džematom. To vam je dobrovoljni (nafila) namaz."⁹⁴

Vidimo da su ovi ashabi klanjali u svojim kućama, a Poslanik ﷺ nije osporio njihov postupak, već im je naredio da klanjaju sa džematom sa namjerom dobrovoljnog namaza.

3. Hadis Ebu-Musaa el-Ešarija u kome Poslanik ﷺ kaže: "Najvredniji je namaz onoga koji najviše pješači do džamije, a ko čeka namaz u džematu ima veću nagradu od onoga koji klanja samostalno, potom zaspe."⁹⁵

Poslanik ﷺ nije osudio postupak onoga koji klanja samostalno, što znači da namaz u džematu nije obavezan već je pohvalan zbog vrline džemata. Iz citiranog hadisa se razumije da pojedinačni klanjači imaju nagradu za svoj namaz koja se ne može postići kada bi kolektivni namaz bio obavezan.

⁸⁹ Vidjeti: «(Et-temhid)» (6/318) i «(El-istizkan)» (2/398).

⁹⁰ Vidjeti: «(Nejlul-evtan)» (3/129) i «(Fethul-kadin)» str. (89).

⁹¹ Vidjeti: «(El-medžmua)» (4/163) i «(Fethul-kadin)» str. (89), «(Bidajetul-mudžtehida)» (2/273) i «(Fikhus-sunne)» (1/170).

⁹² Buhari, (645) i Muslim, (650).

⁹³ Vidjeti: «(Nejlul-evtan)» (3/128).

⁹⁴ Nesai, (857); Tirmizi, (219); Ebu-Davud, (575); Ahmed, (4/16); Darimi, (1367); Ibn-Huzejme, (3/67); Ibn-Ebi-Asim u «(El-ahadu vel-mesani)» (3/134); Darekutni, (1517-1521); Taberani, (22/232) i Hakim, (1/244-245). Imam Tirmizi, Ibn-Seken i šejh Albani ga smatraju vjerodostojnim. Vidjeti: «(Et-telhisul-habin)» (2/524); «(Hulasatu bedril-munin)» (1/188); «(Nasbur-raje)» (2/150) i «(Sahihu Sunnenit-Tirmizi)» (1/136).

⁹⁵ Buhari, (651) i Muslim, (662).

Diskusija o argumentima ove skupine

Prvi dokaz ovih učenjaka je hadis Ibn-Omera u kome stoji da je namaz u džematu bolji za dvadeste sedam puta od pojedinačnog namaza. Ovaj hadis može poslužiti kao argument o vrijednosti namaza u džematu, ali ne o njegovom propisu. Riječ "bolji", ne čini dotično djelo uvijek neobaveznim. Uzvišeni Allah kaže: "O vjernici, kad se petkom na namaz pozovete, kupo-prodaju ostavite i na namaz požurite, to vam je zaista bolje, neka znate."⁹⁶

U drugom ajetu Allah ﷻ kaže: "O vjernici, hoćete li da vam ukažem na trgovinu koja će vas spasiti bolne patnje; U Allaha i Poslanika Njegova vjerujte i imecima svojim i životima svojim na Allahovom putu se borite, to vam je bolje da znate."⁹⁷

Shodno razumijevanju hadisa Ibn-Omera, možemo li kazati da džuma-namaz nije obligatna obaveza i da vjerovanje u Allaha i borba na Njegovom putu nisu obavezni?! Svakako ne. Ovi ajeti ukazuju samo na vrijednost ovih djela kao što hadis ukazuje na vrijednost kolektivnog namaza. Pored toga ovaj hadis je neophodno uskladiti sa drugim, njemu prividno

⁹⁶ Prijevod značenja Kur'ana, El-Džumua, (9).

⁹⁷ Prijevod značenja Kur'ana, Es-Saff, (10-11).

kontadiktornim argumentima, o čemu će naknadno biti govora.

Što se tiče hadisa koji prenosi Jezid b. el-Esved postoji mogućnost da su ovi ashabi bili nastanjeni daleko od džamije i nisu čuli ezan, pa nisu bili obavezni odazvati se budući da Poslanik ﷺ nije dozvolio slijepom ashabu koji je čuo ezan da izostane iza džemata, ili su imali neki drugi razlog pa ih Poslanik ﷺ nije ukorio zbog nedolaska u džemat. Poznato je kod islamskih učenjaka da puke pretpostavke nisu argumenti. Međutim, ovdje smo prinuđeni na moguću pretpostavku, jer bi u protivnom vjerodostojni hadisi oponirali jedni drugima, što je nemoguće po konsenzusu učenjaka. Ako bismo kazali da su ovi ashabi čuli ezan što citirani hadis niti potvrđuje niti negira, kako tada razumjeti predaje koje negiraju ispravnost pojedinačnih namaza onima koji čuju ezan.⁹⁸

Treći dokaz ove skupine je hadis koji prenosi Ebu-Musaa el-Ešari da klanjač u džematu ima veću nagradu od pojedinačnog namaza. Ovaj kao i prvi hadis koji prenosi Ibn-Omer ukazuje na vrijednost namaza u džematu a ne na njegov propis. Također,

⁹⁸ Kao hadis koji prenosi Ibn-Abbasa koga ćemo spomenuti u dokazima treće skupine.

neophodno ga je uskladiti sa drugim predajama koje negiraju ispravnost pojedinačnih namaza u ovom slučaju.

Drugo mišljenje

Namaz u džematu je djelomična obaveza (fardu kifaje).⁹⁹ Ovo je stav imama Šafije i većine njegovih sljedbenika, kao i nekih hanefijskih i malikijskih učenjaka.¹⁰⁰

Zasniva se na narednim dokazima:

1. Hadis koji prenosi Ebu-Derda u kome Allahov Poslanik ﷺ kaže: "Ako u jednom mjestu budu tri čovjeka a ne bude između njih obavljen kolektivni

namaz, njima je ovladao šejtan. Zato se drži zajednice muslimana, jer vuk jede ovcu koja se odvoji."¹⁰¹

Ovi učenjaci kažu da Poslanik ﷺ u ovome hadisu nije naredio sve trojici kolektivni namaz, već je rekao: "...između njih," tj. ako dvojica obave namaz sa trećeg spada dolazak u džemat.¹⁰²

2. Malik b. el-Huvejris je sa skupinom ashaba boravio kod Poslanika ﷺ dvadeset dana. Kada je Allahov Poslanik ﷺ primijetio njihovu nostalgiju i čežnju za porodicom, rekao je: "Vratite se svojim kućama i uspostavite namaz u njima. Poučite svoju obitelj i naređujte im dobro. Kada nastupi namasko vrijeme neka vam neko prouči ezan i neka vas predvodi najstariji od vas."¹⁰³

Allahov Vjerovjesnik ﷺ naredio je ovim ashabima da klanjaju sa svojim porodicama u kućama, a nije im naredio da svi zajednički obavljaju kolektivni namaz.

⁹⁹ Djelomična obaveza (fardu kifaje) je vjerska dužnost koju ako obavi dovoljna skupina muslimana, spada obaveza sa drugih vjernika. Međutim, ako to ne učini dovoljan broj vjernika, tada bivaju griješni svi koji su mogli a nisu obavili tu dužnost. U ovu skupinu spada: kupanje mrtvaca, dženaza-namaz, džihad u kome se oslobađaju nove teritorije itd. Vidjeti: «(Er-risale)» str. (366) od imama Šafije; «(El-muhalla)» (2/226) od Ibn-Hazma; «(Muzekketu usulil-fikh)» str. (12), i «(El-vedžizu fi usulil fikh)» str. (36).

¹⁰⁰ Vidjeti: «(Revdatut-talibin)» (1/339); «(El-medžmua)» (4/163); «(Fethul-bari)» (2/126); «(Et-temhid)» (6/318); «(Mealimus-sunnen)» (1/138); «(Hašijetul-Budžejremi)» (1/288) «(El-binaje šerhul-hidaje)» (2/324) i «(Nejlul-evtan)» (3/123).

¹⁰¹ Nesai, (846); Ebu-Davud, (547); Ahmed, (5/196); Ibn-Huzejme, (2/371); Ibn-Hibban, (3/267); Hakim, (1/246); Bejheki, (1/296). Imam Hakim, Nevevi i Zehebi ovaj hadis su ocijenili ispravnim. Šejh Albani ga smatra dobrim. Vidjeti: «(Šerhu rijadis-salihin)» (3/255) od Ibn-Usejmina; «(Merkatul-mefatih)» (3/155) od Alija Karija; «(Sahihul-džamia)» (2/994) i «(Sahihu mevaridiz-zaman)» (1/226).

¹⁰² Vidjeti: «(Hašijetul-Budžejremi)» (1/288) i opaske na «(Bezlul-medžhud)» (4/127).

¹⁰³ Buhari, (6008); Muslim, (674) i ovo je njegova verzija.

Ovo ukazuje da namaz u džematu nije dužnost svakog muslimana ponaosob, već da neki mogu klanjati u svojim kućama.

3. Hadis Ibn-Omera u kome Allahov Poslanik ﷺ kaže: "Kolektivni namaz je bolji od pojedinačnog namaza za dvadeset i sedam puta."¹⁰⁴

Imam El-Hattabi kaže: "Većina učenjaka šafijske pravne škole smatra da je kolektivni namaz djelomična obaveza i dokazuju to hadisom koji prenosi Ibn-Omer da se namaz u džematu odlikuje nad pojedinačnim namazima za dvadeset sedam puta."¹⁰⁵

Diskusija o argumentima ove skupine

Prvi dokaz ove skupine je hadis Ebu-Derda u kome stoji da će šejtan ovladati onom trojicom ako ne budu obavljali namaz u džematu. Ovi učenjaci iz citiranog hadisa razumijevaju da se namaz treba obavljati između njih trojice. Ako ga obave dvojica spada obaveza sa trećeg. Iz čisto lingvističkog razumijevanja ovoga hadisa može se izvesti ovakav zaključak, iako većina učenjaka razumijeva suprotno tome. Međutim, ovaj hadis je neophodno usaglasiti sa drugim predajama. Poslanik ﷺ jedne prilike je htio popaliti

¹⁰⁴ Buhari, (645) i Muslim, (650).

¹⁰⁵ Vidjeti: «Mealimus-sunnen») (1/138).

kuće onih koji ne dolaze u džamiju na jaciju-namaz,¹⁰⁶ iako je većina muslimana prisustvovala džematu. Zar ovim nije ispunjena djelomična obaveza?!

Zbog čega ih je Vjerovjesnik ﷺ htio kazniti ako nisu obavezni klanjati u džematu?!

Ovo mišljenje, također, pobija ajet o namazu u strahu kada jedna skupina klanja a druga se bori, potom se smjenjuju. Da je namaz u džematu djelomična obaveza onda druga skupina ne bi bila obavezna dolaziti u džemat, naročito u tako teškim uslovima na bojnopolju kada o svakom borcu ovisi konačni ishod bitke. Međutim, nije im dozvoljeno klanjati ponaosob jedan po jedan, već kolektivno u dvije skupine.

Što se tiče hadisa koji prenosi Malik b. el-Huvejris on ne može poslužiti kao dokaz iz više razloga. Prvo, jer je Poslanik ﷺ naredio ovim ashabima da se vrate i pouče svoje porodice vjerskim propisima i namazu, a nije ih obavezao da stalno klanjaju u svojim kućama. Drugo, Poslanik ﷺ im je naredio obavljanje namaza u džematu. Tako, na kraju ovog hadisa stoji: "...kada nastupi namasko vrijeme neka vam neko prouči ezan i neka vas predvodi najstariji od vas." Treće, ako

¹⁰⁶ Izvor ovoga hadisa ćemo spomenuti u dokazima sljedeće skupine.

kažemo da se to ipak odnosi na namaz po kućama, razlog tome je njihova potlačenost u mjestu u kome su živjeli i nemogućnost ispoljavanja vjerskih simbola, što se uveliko razlikuje od muslimanske sredine ili islamske države. Vidimo da to Poslanik ﷺ nije dozvolio u Medini, već je htio popaliti kuće onih koji ne prisustvuju džematu.

Treći argument ove skupine je hadis koji prenosi Ibn-Omer da je kolektivni namaz bolji od pojedinačnog za dvadeset sedam puta. Spomenuli smo da ovaj hadis ukazuje na vrijednost namaza u džematu a ne na njegov propis. Zatim, u njemu nema ništa što ukazuje da je namaz u džematu obavezan jednoj skupini pa ako ga obavi spada obaveza sa drugih.

Ovaj hadis je jači dokaz prvoj nego ovoj skupini, iako smo već razmatrali njegovo značenje.

Treće mišljenje

Namaz u džematu je obligatna dužnost svakom obavezniku i uvjet za ispravnost namaza. Po mišljenju ovih učenjaka svaki muškarac obaveznik dužan je obavljati namaz u džematu i ne vrijedi mu namaz u njegovoj kući.

Ovo mišljenje zastupaju: Imam Ahmed (po jednoj predaji), Ebul-Vefa b. Akil, Ebu-Hasan et-Temimi, Ibn-

Hazm i svi učenjaci bukvalističke pravne škole, zatim Ibn-Ebi-Musa, Ibn-Tejmijje (po jednoj predaji), Ibn-Kajjim i drugi.¹⁰⁷

Međutim, većina ovih učenjaka kada govore o namazu u džematu, spominju ga kao obligatnu dužnost svakom obavezniku, ali ne razmatraju da li je džemat uvjet za ispravnost namaza. Onaj ko klanja propisane namaze u svojoj kući, pored grijeha koje je učinio ostavljanjem džemata, da li je njegov namaz ispravan ili ne?

Ovo mišljenje zasniva se na narednim dokazima:¹⁰⁸

1. Ibn-Abbas prenosi da je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ko čuje ezan, ali se ne odazove, nema namaza osim uz (vjerski validno) opravdanje."¹⁰⁹

¹⁰⁷ Vidjeti: «(El-muhalla)» (4/196); «(Hilijetul-evlija)» (2/155); «(Et-temhid)» (6/318); «(Medžmuatul-fetava)» (32/333); «(Tarhut-tesrib)» (2/262); «(Bidajetul-mudžtehid)» (2/273); «(El-medžmua)» (4/163); «(Hukmu tarikis-salah)» str. (101); «(Nejlul-evtan)» (3/123); «(Fethul-kadin)» str. (89) i «(Eš-šerhul-mumtia)» (4/205).

¹⁰⁸ Šejhul-islam Ibn-Kajjim u djelu «(Hukmu tarikis-salah)» str. (85-106) spominje skupinu dokaza po ovom pitanju. Mi ćemo se ograničiti na najjače i najispravnije od njih, kao kod drugih skupina.

¹⁰⁹ Ibn-Madže, (800); Darekutni, (1540); Dija Makdisi u «(El-muhtare)» (10/239); Ibn-Hibban, (3/253); Bejheki, (3/57); Ibn-Hazm u «(El-muhalla)» (4/190); Dineveri u «(El-mudžalese)» (3/225) i Hakim, (1/245). Imam Hakim, Ibn-Hazm, Abdul-Hakk Išbili, Zehebi, Ibn-Hadžer i Albani su ovaj hadis ocijenili vjerodostojnim. Vidjeti: «(Et-

Šejhul-islam Ibn-Kajjim kaže: "Primanje namaza kod Uzvišenog Allaha po ovom hadisu ovisi o džematu, što jasno ukazuje da je džemat uvjet za valjanost namaza, kao što je abdest uvjet za njegovu ispravnost."¹¹⁰

2. Ebu-Hurejre prenosi da je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Tako mi Onoga u čijoj je ruci moja duša, htio sam narediti da se prikupi granje, potom da se prouči ezan i da naredim nekome da predvodi namaz, zatim da odem popaliti njihove kuće. Tako mi Allaha, da zna neko od njih da će naći dvije velike kosti ili malo mesa,¹¹¹ došao bi na jaciju."¹¹²

U komentaru citiranog hadisa imam Nevevi kaže: "Ovaj hadis služi kao argument učenjacima koji kažu da je namaz u džematu obligatna dužnost svakog obaveznika."¹¹³

tehlisul-habin) (2/527); «Bulugul-meram») str. (76); «Irvaul-galil») (2/337); «Fetava islamije») (1/221) i «İalamul-abid») str. (39-40). Međutim neki učenjaci kažu da su ovo riječi Ibn-Abbasa, a Uzvišeni Allah najbolje zna.

¹¹⁰ Vidjeti: «Hukmu tarikis-salah») str. (101) i «Nasbur-raje») (2/23).

¹¹¹ Ovo je simbolika kojom se želi pogrditi njihova pohlepa za ovim prolaznim svijetom, a zanemarivanje vječnog i boljeg svijeta. Vidjeti: «En-nihaje fi garibil-hadis») (1/695-696) i (2/652) i «El-istizkan») (2/398).

¹¹² Buhari, (644) i Muslim, (651).

¹¹³ Vidjeti: «El-minhadž») (5/126).

3. Ebu-Hurejre kaže da je jedan slijepac (Ibn-Ummi-Mektum) došao kod Poslanika ﷺ i rekao mu: "O Allahov Poslaniče, ja nemam vodiča da bih dolazio u džamiju, pa da li mogu klanjati kod kuće?" Allahov Poslanik ﷺ mu tada dozvoli da klanja kod kuće. Kada je odmakao, Poslanik ﷺ ga pozva i upita: "Da li čuješ ezan?" "Da, čujem,"-odgovorio je. "Onda se odazovi,"-reče Vjerovjesnik ﷺ.¹¹⁴ U drugoj predaji ovoga hadisa stoji: "O Allahov Poslaniče, ja sam slijep čovjek, a moja kuća je daleko od džamije..." Nakon što ga upita da li čuje ezan, Poslanik ﷺ reče: "Ne mogu ti olakšati."¹¹⁵

U jednoj verziji stoji: "O Allahov Poslaniče, između moje kuće i džamije ima puno palmi i drveća, a ja nemam stalnog vodiča."¹¹⁶

¹¹⁴ Muslim, (653).

¹¹⁵ Ebu-Davud, (552). Imam Nevevi smatra da je lanac prenosilaca ovog hadisa vjerodostojan ili dobar. Vidjeti: «El-medžmua») (4/191) i «Hulasatul-ahkam») (2/653-654). Šejh Albani ga smatra vjerodostojnim. Vidjeti: «Sahihu Suneni Ebi-Davud») (1/164).

¹¹⁶ Ahmed, (3/423) i Hakim (1/247). Imam Hakim, Zehebi i Albani ovu predaju su ocijenili vjerodostojnom. Imam Munziri je smatra dobrom. Vidjeti: «Sahihut-tegrib») (1/302). Hafiz Hejsemi tvrdi da su njeni prenosioci pouzdani. Vidjeti: «Medžmeuz-zevid») (2/42).

U drugoj predaji Ibn-Ummi-Mektum je rekao: "O Allahov Poslaniče, u Medini se povećao broj divljih zvijeri."¹¹⁷

Ovaj hadis sa citiranim verzijama ukazuje da ovaj ashab Ibn-Ummi-Mektum ima pet¹¹⁸ opravdanja zbog kojih bi mu se moglo olakšati da klanja u svojoj kući:

- a) što je slijep,
- b) jer nema stalnog i pouzdanog vodiča,
- c) jer je njegova kuća daleko od džamije,
- d) brojno drveće i palme između kuće i džamije i
- e) brojna divljač u Medini.

Pored toga, Allahov Poslanik ﷺ nije mu dozvolio da izostane iz džemata, što neminovno ukazuje da je džemat uvjet za ispravnost namaza, jer, u protivnom, Vjerovjesnik ﷺ dozvolio bi mu da klanja u svojoj kući.

¹¹⁷ Ebu-Davud, (553) i Hakim, (1/246-247). Imam Hakim, Zehebi, i šejh Albani ovu predaju su ocijenili vjerodostojnom. Vidjeti: «Sahihus-sunen» (1/164-165).

¹¹⁸ U jednom hadisu stoji da je Ibn-Ummi-Mektum rekao: "O Allahov Poslaniče, ti si mi draži od oca i majke. Vidiš da sam u poznim godinama života, a moje kosti su oronule." Taberani u «El-kebiru» (8/224). U ovome hadisu navodi se šesti razlog zbog koga je Poslanik ﷺ mogao osloboditi ovoga ashaba od džemata. Međutim, njegova vjerodostojnost je sporna. Vidjeti: «Medžmeuz-zevid» (2/43) i «Daifut-tegrib» (1/128).

4. Ibn-Mabed el-Esdi kaže da je Allahov Poslanik ﷺ vidio jednog čovjeka koji klanja sam u safu, pa mu je naredio da ponovi namaz."¹¹⁹

Šejhul-islam Ibn-Kajjim kaže: "Namaz ovog ashaba je neispravan samo zbog toga što se izdvojio sam u saffu iako je prisustvovao džematu. Šta je onda sa onim koji apsolutno ne dolazi u džemat već klanja u svojoj kući?! Njegov namaz je bez dvojbe neispravniji od namaza onoga koji klanja samostalno u saffu."¹²⁰

Diskusija o argumentima ove skupine

Prvi dokaz ovih učenjaka je hadis Ibn-Abbasa u kome Poslanik ﷺ negira ispravnost namaza onome koji čuje ezan ali se ne odazove, osim uz validano opravdanje. U brojnim hadisima Poslanik ﷺ negira vjerovanje onome ko čini tako i tako, ili ne čini to i to. Međutim, ovim se negira samo potpunost a ne

¹¹⁹ Tirmizi, (230); Ebu-Davud, (682); Ibn-Madže, (1013); Ahmed, (4/228); Tahavi, (1/394); Ibn-Ebi-Šejbe, (7/279); Tajalisi, (1201); Ibn-Huzejme, (3/30); Ibn-Sad, (5/551); Ibn-Earabi u «El-muadžemu» (985) i Bejheki (3/105). Imam Ahmed, Ishak b. Rahavejj, Ibn-Huzejme, Ibn-Hibban, Ibn-Kajjim, Busiri i šejh Albani ovaj hadis smatraju vjerodostojnim. Vidjeti: «İlâmul-muvekkin» (2/358); «Hukmu tarikis-salah» str. (95); «El-evsat» (4/184); «Misbahuz-zudžadže» (1/339); «Ed-diraje» str. (171) od Ibn-Hadžera; «Tuhfetul-ahvezi» (2/21) i «İrvalul-galil» (2/323-329). Imam Tirmizi i Nevevi ocijenili su ga dobrim. Vidjeti: «El-medžmua» (4/298).

¹²⁰ Vidjeti: «Hukmu tarikis-salah» str. (95).

osnova. Tako i ovaj hadis negira nagradu džemata, ali ne ispravnost i nagradu pojedinačnih namaza. Dokaz tome je hadis koji prenosi Ibn-Omer u kome Poslanik ﷺ kaže da je namaz džemata bolji od pojedinačnog namaza za dvadeset sedam puta. Iz hadisa zaključujemo da pojedinačni namazi imaju svoju vrijednost, jer da su neispravni, bili bi i bezvrijedni. Prema tome, ovaj hadis je neophodno razumjeti u svjetlu drugih, također, vjerodostojnih hadisa.

Drugi dokaz ove skupine je hadis Ebu-Hurejre u kome stoji da je Poslanik ﷺ htio popaliti kuće onima koji izostaju iz džemata. Ovaj hadis, bez dvojbe ukazuje na obavezu namaza u džematu. U protivnom Poslanik ﷺ ne bi ih poželio kazniti.¹²¹ Međutim, ne ukazuje da je namaz pojedinačnih klanjača bezvrijedan, a hadis koji prenosi Ibn-Omer potvrđuje njegovu vrijednost, ali dvadeset sedam puta manju od vrijednosti kolektivnog namaza.

Treći dokaz ove skupine je hadis Ibn-ʿUmri-Mektuma kome Poslanik ﷺ nije dozvolio da klanja u svojoj kući. Ovaj hadis možemo razumjeti i odgovoriti na njega kao na prethodni hadis koga prenosi Ebu-Hurejre.

¹²¹ Vidjeti: «Šerhu rijadis-salihin» (3/252) od Ibn-Usejmina.

Četvrti dokaz je hadis Ibn-Mabeda u kome se navodi da je Poslanik ﷺ naredio jednom ashabu da ponovi namaz nakon što je sam klanjao u safu. Međutim, postoji razlika između čovjeka koji klanja u svojoj kući i onoga koji klanja u džamiji i ne drži se propisa i normi vezanih za namaz u džematu. Tako, ova analogija nije validan argument u ovom slučaju.

Žene nisu obavezne klanjati u džematu po konsenzusu islamskih učenjaka. Međutim, kada bi žena došla u džemat i klanjala sama iza ženskih safova, njen namaz bi bio pokvaren, kako tvrdi kadija Ebu-Jala i šejhul-islam Ibn-Kajjim.¹²² Shodno ovom razumijevanju trebali bismo kazati da je žena, također, obavezna klanjati u džematu. Ako se kaže da postoje drugi dokazi koji ukazuju da žena nije obavezana namazom u džamiji, kazaćemo da, također, postoje drugi dokazi koji aludiraju na ispravnost namaza mimo džemata.

Četvrto mišljenje

Namaz u džematu je obligatna dužnost svakog obaveznika, ali nije uvjet njegove ispravnosti. Dakle, ako bi čovjek klanjao propisane namaze u svojoj kući, bio bi griješan zbog nedolaska u džemat, tvrde ovi

¹²² Vidjeti: «(Ialamul-muvekkin)» (2/40-41); «(Hukmu tarikis-salah)» str. (96-97) i «(El-furukuš-šeraije)» str. (165-166).

učenjaci. Međutim, njegovi namazi su ispravni i biće nagrađen za njih.¹²³

Ovo mišljenje su odabrali: Ata, El-Evzai, Ebu-Sevr, Imam Ahmed (po odabranoj verziji), Ibn-Huzejme, Ibn-Munzir, Ibn-Kudame, neki hanefijski i šafijski pravnici i većina učenjaka hanbelijske pravne škole.¹²⁴ Od savremenih učenjaka zastupaju ga šejh Albani i Ibn-Ušejmin.¹²⁵

Hafiz Iraki kaže: "Većina učenjaka koji smatraju namaz u džematu obligatnom dužnošću ne tretiraju ga uvjetom za ispravnost namaza."¹²⁶

Ovaj stav se zasniva na narednim argumentima:

1. Uzvišeni Allah ﷻ kaže: "Namaz obavljajte i zekat dajte i skupa sa onima koji namaz obavljaju i vi obavljajte."¹²⁷

Uzvišeni Allah u ovom ajetu naređuje obavljanje namaza i davanje zekata. Zatim, Allah ﷻ pojačava ovu

¹²³ Vidjeti: «Fethul-bari» (6/20) od Ibn-Redžebe.

¹²⁴ Vidjeti: «El-Evsat» (4/132-138); «Mealimus-sunnen» (1/138); «El-medžmua» (4/163); «El-mugni» (2/4); «El-Minhadž» (6/126); «Hukmu tarikis-salah» str. (101); «Nejlul evtan» (3/123); «Sahihut-tegrib» (1/303) i «Eš-šerhul-mumtia» (4/207).

¹²⁵ Vidjeti: «Temamul-minne» str. (277) i «Eš-šerhul-mumtia» (4/207).

¹²⁶ Vidjeti: «Tarhut-tesrib» (2/262).

¹²⁷ Prijevod značenja Kur'ana, El-Bekare, (43).

drugom naredbom, a to je obavljanje namaza sa vjernicima, tj. u džematu.¹²⁸

Hafiz Ibn-Kesir kaže: "Mnogi islamski učenjaci su ovim ajetom dokazivali obavezu namaza u džematu."¹²⁹

2. Allah ﷻ kaže: "Kada budeš među njima i htjedneš s njima namaz obaviti, neka jedni s tobom namaz obavljaju i neka svoje oružje drže; i dok budete namaz obavljali, neka drugi budu iza vas, a potom neka dođu oni koji još nisu namaz obavili, neka ga s tobom obave i neka oružje svoje drže i oprezni budu!"¹³⁰

Imam Abdur-Rahman es-Sadi kaže: "Ovaj ajet ukazuje na obavezu namaza u džematu sa dvije strane. Prvo, ako je Uzvišeni Allah propisao namaz u džematu u ovako teškim momentima, na bojnopolju kada se strahuje od neprijatelja, pa objektivnije je da u vremenu mira i bezbjednosti bude obavezan. Drugo, kada se klanja namaz u strahu (salatul-hauf), ostavljaju se sastavni dijelovi namaza i čine se stvari koje u normalnim okolnostima kvare namaz. Sve se ovo čini

¹²⁸ Uporediti «Hukmu tarikis-salah» str. (89).

¹²⁹ Vidjeti: «Tefsirul-Kur'anil-Azim» (1/88); «Et-teshilu li ulumit-Tenzih» (1/82) od imama Garnatija i «Tejsirul-Kerimir-Rahman» str. (55).

¹³⁰ Prijevod značenja Kur'ana, En-Nisa, (102).

zbog džemata, što jasno ukazuje na njegovu obavezu."¹³¹

3. Ebu-Hurejre kaže da je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Tako mi Onoga u čijoj ruci je moja duša, htio sam narediti da se prikupi granje, potom da se prouči ezan i da naredim nekome da predvodi namaz, zatim da odem popaliti njihove kuće. Tako mi Allaha, da zna neko od njih da će naći dvije velike kosti i malo mesa, došao bi na jaciju-namaz."¹³²

U komentaru citiranog hadisa hafiz Ibn-Hadžer kaže: "Spoljašnje značenje hadisa aludira da je namaz u džematu obligatna dužnost svakog obaveznika. U protivnom ne bi im se prijetilo ovakvom kaznom."¹³³

4. Ovi učenjaci, također, koriste prethodni hadis Ibn-Ummi-Mektuma kome Poslanik ﷺ nije olakšao da klanja u svojoj kući iako je bio slijep.¹³⁴

Imam Ibn-Kudame kaže: "Ako slijepac koji nema vodiča mora klanjati u džematu, drugi su preči dolaziti u džemat."¹³⁵

¹³¹ Vidjeti: «Tejsirul-Kerimir-Rahman») str. (286) i «Temamul-minne») str. (276-277).

¹³² Buhari, (644) i Muslim, (651).

¹³³ Vidjeti: «Fethul-bari») (2/125-126).

¹³⁴ Muslim, (653).

¹³⁵ Vidjeti: «El-mugni») (2/4) i «Šerhut-Tibi alel-miškah») (3/25).

U komentaru ovog hadisa imam El-Hattabi kaže: "Ovaj hadis je dokaz da je džemat obavezan. U protivnom slijepci i slabi poput Ibn-Ummi-Mektuma bili bi najpreči za olakšicu."¹³⁶

5. Ibn-Omer prenosi da je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Kolektivni namaz je bolji od pojedinačnog za dvadeset sedam puta."¹³⁷

6. Prethodni hadis koji prenosi Ebu-Musa u kome Poslanik ﷺ kaže: "Najuredniji je namaz onoga koji najviše pješači do džamije, a ko čeka namaz u džematu ima veću nagradu od onoga koji klanja samostalno, potom zaspe."¹³⁸

Diskusija o argumentima ove skupine

Citirani ajeti kojim dokazuje ova skupina učenjaka jasno ukazuju na obavezu namaza u džematu. Došli su u imperativnoj formi koja rezultira obavezom izvršenja tog čina po mišljenju većine islamskih učenjaka.

Također, hadisi Ebu-Hurejre i Ibn-Ummi-Mektuma potvrđuju ovu obavezu. Shodno ovim argumentima može se kazati da je džemat uvjet za ispravnost namaza. Međutim, ako se uzme u obzir hadis koji

¹³⁶ Vidjeti: «Mealimus-sunen») (1/138).

¹³⁷ Buhari, (645) i Muslim, (650).

¹³⁸ Buhari, (651) i Muslim, (662).

prenosi Ibn-Omer da je namaz u džematu bolji od pojedinačnog namaza za dvadeset i sedam puta i hadis koji prenosi Ebu-Musa da onome ko klanja u džematu pripada veća nagrada nego onome koji klanja samostalno, pa zaspe, vidjećemo da džemat nije uvjet za ispravnost namaza, jer je Poslanik ﷺ ukazao na odliku pojedinačnih namaza, a Allah ﷻ najbolje zna.

Prioritetnije mišljenje

Nakon spomenutih mišljenja i sažete diskusije o argumentima svake skupine, smatram, a Allah najbolje zna, da je četvrto mišljenje zasnovano na najjačim dokazima. Ovo mišljenje, ustvari, usaglašava dokaze dviju skupina; prve koja kaže da je namaz u džematu pritvrđeni sunnet i druge koja kaže da je uvjet za ispravnost namaza. Svaka od njih je prihvatila jednu a zapostavila drugu skupinu dokaza. Dakle, učenjaci koji kažu da namaz u džematu pored obaveze, nije uvjet za njegovu ispravnost, uzeli su u obzir sve dokaze,¹³⁹ budući da je preče pomiriti dva dokaza nego zapostaviti jedan od njih.¹⁴⁰

¹³⁹ Vidjeti: «Fethul-bari» (6/20) od hafiza Ibn-Redžeba.

¹⁴⁰ Vidjeti: «Tehzibus-sunen» (1/77) od Ibn-Kajjima.

Poglavlje III

Neki pravni propisi vezani za džemat

Neki pravni propisi vezani za džemat

1. Kada muktedije ustaju na namaz?

Islamski učenjaci po ovom pitanju imaju više mišljenja.

Jedni kažu da će ustati kad muezzin počne sa ikametom.

Drugi kažu da će ustati dok uči "kad kametis-salatu."

Treći kažu dok uči "hajje alel-felah."

Četvrti tvrde da neće ustajati sve dok se ne pojavi imam ako je prisutan.¹⁴¹

Ovo zadnje mišljenje zasniva se na hadisu koji prenosi Ebu-Katade u kome Poslanik ﷺ kaže: "Kada se prouči ikamet ne ustajte dok me ne vidite."¹⁴²

¹⁴¹ Vidjeti: ((El-evsat)) (4/166-168) od Ibn-Munzira; ((Šerhu Saḥihil-Buhari)) (2/264-265) od Ibn-Battala; ((Bidajetul-mudžtehid)) (2/305) od Ibn-Rušda; ((El-mugni)) (1/538) od Ibn-Kudame; ((El-medžmua)) (3/225) od Nevevija; ((El-insaḥ)) (2/38-39) od Merdavija; ((Fethul-bari)) (5/415-419) od Ibn-Redžeba; ((Fethul-bari)) (2/120) od Ibn-Hadžera; ((Umdetul-kari)) (5/153-154) od Ajnija i ((Nejlul-evtan)) (3/234) od Ševkanija.

¹⁴² Buhari, (638) i Muslim, (604).

Citirani hadis se odnosi na klanjače koji znaju da je imam prisutan ali se nije pojavio, pa bi bilo naporno čekati imama stojeći.¹⁴³

Prenosi se da je Alija b. Ebi-Talib jedne prilike izišao na namaz neposredno nakon ikameta i zatekao ljude da stoje, pa ih je ukorio, rekavši: "Šta vam je pa stojite podignutih glava?!"¹⁴⁴

Zubejr b. Adi je pitao Ibrahima en-Nehaija da li će muktedije čekati izlazak imama (nakon ikameta) stojeći ili sjedeći? "Naravno sjedeći,"-rekao je.¹⁴⁵

Imam Ibn-Munzir kaže: "Ako se imam nalazi u džamiji muktedije će ustati kada ustane imam. Ako imam nije prisutan u džamiji ustaće kada ga vide."¹⁴⁶ Međutim, ako se imam pojavi prije učenja ikameta, tada muktedije mogu ustati na namaz tokom ikameta, kada žele, jer nema validnog dokaza koji precizira određeno vrijeme.¹⁴⁷

¹⁴³ Vidjeti: ((Šerhu Sahihil-Buhari)) (2/264) od Ibn-Battala i ((Umdetul-kari)) (5/153).

¹⁴⁴ Abdur-Rezzak, (1/504); Ibn-Ebi-Šejbe, (1/356) i Ibn-Sad u ((Et-tabekat)) (6/128) sa dobrim lancem prenosilaca.

¹⁴⁵ Abdur-Rezzak, (1/505) sa vjerodostojnim lancem prenosilaca.

¹⁴⁶ Vidjeti: ((El-evsat)) (4/168) i ((Fethul-bari)) (2/120).

¹⁴⁷ Vidjeti: ((Bidajetul-mudžtehid)) (2/306).

Prenosi se od Enesa b. Malika da je ustajao na namaz kada muezzin kaže: "kad kametis-salah."¹⁴⁸ Slično se prenosi od Ibn-Omera, ali sa slabim lancem prenosilaca.¹⁴⁹

2. Koliki je vremenski period između ezana i ikameta?

Zejd b. Sabit kaže: "Sehurili smo sa Poslanikom ﷺ, potom smo klanjali." Enes b. Malik ga upita: "Koliko je bilo između sehura i namaza?" "U dužini učenja pedeset ili šezdeset ajeta,"-odgovorio je.¹⁵⁰

U komentaru citiranog hadisa hafiz Ibn-Hadžer kaže: "Učenje ajeta srednje dužine, ni dugih ni suviše kratkih, učenje niti brzo niti suviše sporo, već između toga."¹⁵¹

Dakle, od pojave zore¹⁵² do sabah-namaza bio je vremenski period u trajanju od pedeset ajeta, tj. između dvadeset i trideset minuta po savremenim mjerilima.

Citirani hadis je vezan samo za sabah-namaz. Što se tiče drugih propisanih namaza ovaj vremenski period

¹⁴⁸ Ibn-Munzir u ((El-evsat)) (4/166).

¹⁴⁹ Abdur-Rezzak, (1/506). U lancu prenosilaca ove predaje ima Ibrahim b. Muhammed el-Eslemi koji je potpuno nepouzdan. Vidjeti: ((Takribut-tehzib)) (1/57).

¹⁵⁰ Buhari, (575) i (1921) i Muslim, (1097).

¹⁵¹ Vidjeti: ((Fethul-bari)) (4/138).

¹⁵² Allahov Vjerovjesnik ﷺ sehurio je u zadnjim momentima noći, neposredno pred svitanje zore.

procjenjuju stanovnici jednog mjesta, shodno njihovim uvjetima. Svakako, neophodno je nakon ezana uzeti u obzir period za uzimanje abdesta, klanjanje sunneta, odlazak u džamiju,¹⁵³ klanjanje tehijjetul-mesdžida i vrijeme za dovu između ezana i ikameta. Međutim, nije ispravno suviše zakasniti sa namazom, jer je najbolji namaz koji se klanja u prvom vremenu.

U jednom slabom hadisu stoji da je Allahov Poslanik ﷺ rekao muezzinu: "Ostavi između ezana i ikameta vremena da u miru dovrši obrok onaj koji jede, i da se može u miru abdestiti onaj koji ima porebu za abdestom."¹⁵⁴

3. Da li veliki grješnik može predvoditi džemat?

Nužna je obaveza muslimanima da dužnost imama povjere samo bogobožnim osobama, koje imaju ispravno vjerovanje (akaid), jer imam posjeduje veoma

¹⁵³ Misli se na odlazak onih koji su dužni odazvati se na ezan. Ko bi čuo prodorni glas muezzina sa minare ili drugog uzvišenog mjesta u danu kada nema buke, vjetrova, kiše ili snijega, dužan je odazvati se na poziv. Ovo su kriteriji po kojima je Poslanik ﷺ obavezao ashabe na džemat, pa je neophodno uzeti ih u obzir.

¹⁵⁴ Tirmizi, (195); Ahmed, (5/143) i Ibn-Adi u «El-kamilu» (6/451). Imam Tirmizi, Zehebi, Zejlei, Hejsemi i Askalani ovaj hadis smatraju slabim. Vidjeti: «El-medžmea» (2/4); «Nasbur-raje» (1/275); «Fethul-bari» (2/106); «Tuhvetul-ahvezi» (1/519); «Daifu Sunenit-Tirmizi» str. (36) i «Irvaul-galil» (1/243-246).

značajnu ulogu u jednom društvu: predvodi muslimane u najznačajnijem, praktičnom obredu, poučava ih vjerskim propisima, izdaje im pravna rješenja po određenim vjerskim pitanjima itd. Stoga je nužno da imam bude bogobožan, učen, pronicljiv, snalažljiv, mudar čovjek, da posjeduje vrhunski kodeks islamskog ponašanja, kako bi mogao na adekvatan način obaviti povjerenu dužnost.

Imam Ahmed kaže: "Pravo i obaveza muslimana je da ih predvode najbogobožniji i najuččeniji od njih. U jednom hadisu stoji: „Neće uspjeti narod koga predvodi čovjek, a među njima ima bolji od njega.”¹⁵⁵

U drugom, također, slabom hadisu stoji: "Ako želite da vaši namazi budu primljeni neka vas predvode među vama najbolji, jer su oni izaslanici između vas i vašeg Gospodara."¹⁵⁶

¹⁵⁵ Vidjeti: «Risaletus-salah» str. (25-26) od imama Ahmeda. Citirani hadis bilježi Taberani u «El-evsatu» (5/29); Ukajli u «Ed-duafa» (4/355) i Dejlemi u «Mesnedul-firevsu» (3/599) sa slabim lancem prenosilaca. Vidjeti: «Medžmeuz-zevaid» (2/64) i «Es-silsiletud-daife» (3/609-610).

¹⁵⁶ Hakim, (3/223); Ibn-Ebi-Asim u «El-ahadu vel-mesani» (1/224); Taberani, (20/328) i Darekutni (2/74). Imam Darekutni, Bejheki i Zejlei ovaj hadis smatraju slabim. Vidjeti: «Es-sunenul-kubra» (3/90); «Nasbur-raje» (2/26); «Tenkihut-tahkik» (1/255) od imama Zehebija; «Tevilu muhtelifil-hadis» str. (104) od Ibn-Kutejbe i «Es-silsiletud-daife» (4/302-305).

Islamski učenjaci se spore da li veliki grješnik i prestupnik može predvoditi muslimane u namazu.

Neki islamski pravnici u ovom slučaju prave razliku između malih i velikih grijeha. Međutim, prioritetnije mišljenje je da vrijedi namaz iza grješnika sve dok se smatra pripadnikom islama.¹⁵⁷ Ovo mišljenje zastupa većina učenjaka ehlu-sunnetskog pravnog usmjerenja.¹⁵⁸

Imam Tahavi u svojoj poslanici kaže: "Klanjamo za svakim muslimanom, pokornikom i nepokornikom i klanjamo takvima dženazu."¹⁵⁹

Ebu-Zerr kaže da mu je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Kako ćeš postupiti ako imami jednoga dana budu odgađali namaz mimo njegovog vremena?" "Šta mi savjetuješ, o Allahov Poslaniče?"-upitao je. Vjerovjesnik ﷺ mu reče: "Klanjaj namaz u njegovom vremenu, a potom ako stigneš klanjaj s njima u džematu, piše ti se dobrovoljni namaz."¹⁶⁰

¹⁵⁷ Vidjeti: «(Bedaeus-sanaia)» (1/386-387); «(Fethul-bari)» (6/191-193) od Ibn-Redžba; «(El-bejanu vet-tahsil)» (1/443-444); «(Šerhul-akidetit-Tahavije)» (2/532); «(Fejdu-l-kadir)» (4/258); «(Nejlul-evtar)» (2/24-25); «(El-fetavas-Sadije)» str. (126) i «(Eš-šerhul-mumtia)» (4/304-308).

¹⁵⁸ Vidjeti: «(El-medžmua)» (4/222) od imama Nevevija.

¹⁵⁹ Vidjeti: «(El-akidetut-Tahavije)» str. (67) sa korisnim opaskama šejha Albanija.

¹⁶⁰ Muslim, (648); Nesai, (858); Ebu-Davud, (431); Ahmed, (5/168) i Ibn-Huzejme, (3/68).

Citirani hadis ukazuje da je primljen namaz iza velikih grješnika koji ne klanjaju namaze u njihovom propisanom vremenu,¹⁶¹ što se dakako smatra najvećim grijehom nakon nevjerstva.

U drugom hadisu koga prenosi Ebu-Hurejre Allahov Poslanik ﷺ kaže: "Predvođiće vas (imami), pa ako budu ispravno obavljali namaz bićete svi nagrađeni. U suprotnom imaćete nagradu a oni kaznu."¹⁶²

Imam Buhari prenosi da je Ibn-Omer klanjao iza El-Hadždžadža.¹⁶³

U komentaru ove predaje imam Ibn-Usejmin kaže: "Ibn-Omer je jedan od ashaba koji je najustrajnije slijedio Sunnet Poslanika ﷺ,¹⁶⁴ a El-Hadždžadž¹⁶⁵ je bio od najgorih Allahovih stvorenja."¹⁶⁶

¹⁶¹ Vidjeti: «(Šerhu Suneni-Ibni-Madže)» (5/1665) od imama Alaeddina Maglataja.

¹⁶² Buhari, (694); Ahmed, (2/355); Tammam u «(El-fevaid)» (Er-revdul-bessam, 1/319); Ibn-Hibban, (3/322); Bejheki, (3/126) i Begavi u «(Šerhus-sunne)» (3/405).

¹⁶³ Buhari, (1660); Malik, (922); Ibn-Ebi-Šejbe, (2/154) i Bejheki u «(Es-sunenus-sugra)» (1/177).

¹⁶⁴ Vidjeti: «(Takribut-tehzi)» (1/410); «(Tenvirul-havalik)» (3/123) od imama Sujutija i «(Šerhuz-Zurkani alel-Muvetta)» (1/71).

¹⁶⁵ El-Hadždžadž b. Jusuf es-sekafi, poznati vladar silnik koji je po zlu spominjao ashabe Allahovog Poslanika ﷺ, nepravedno proljevao krv i činio nered po Zemlji. On je ubio poznatog ashaba, Ebu-Bekrova unuka, Abdullaha b. Zubejra. Neki povjesni izvori navode da ga =

Prenosi se da je ovaj oholnik kasnio sa obavljanjem džume-namaza, mimo njenog vremena.¹⁶⁷

Imam Ahmed je pitan dali je ispravna džuma i bajram-namaz iza velikih grijeshnika? Rekao je: "Jeste."¹⁶⁸

Također, zdrava logika potvrđuje ovo mišljenje. Svako onaj čiji je namaz ispravan ponaosob može predvoditi džemat, a namaz velikog grješnika je po mišljenju učenjaka ehlus-sunneta, ispravan¹⁶⁹ ako ga obavi na propisani način sa iskrenom namjerom.¹⁷⁰

Mnogi učenjaci ovaj stav potkrepljuju hadisom u kome stoji da je Poslanik ﷺ rekao: "Klanjajte za

=je izmasakrirao, potom razapeo u Mekki. Vidjeti: «(El-ahadu vel-mesani)» (1/415); «(Sijeru ealamin-nubela)» (5/44); «(Tehzibul-kemal)» (14/509-511) i «(Fethul-bari)» (13/195).

¹⁶⁶ Vidjeti: «(Eš-šerhul-mumtia)» (4/306-307).

¹⁶⁷ Abdur-Rezzak, (2/386). Hafiz Askalani je ovu predaju ocijenio vjerodostojnom. Vidjeti: «(Fethul-bari)» (2/14) i (3/512).

¹⁶⁸ Vidjeti: «(Es-sunne)» (1/77) od imama Hallala.

¹⁶⁹ Vidjeti: «(Duafaul-Ukajli)» (3/90); «(Es-sunenul-kubra)» (4/19); «(Et-tahkik)» (1/479); «(Hulasatul-ahkam)» (2/992); «(Tenkihut-tahkik)» (1/255-256); «(Nasbur-raje)» (2/26); «(Fethul-bari)» (6/188) od Ibn-Redžeba; «(Hulasatu bedril-munin)» (1/192); «(Et-telhisul-habin)» (2/536); «(El-mekasidul-hasene)» str. (429); «(Fejdul-kadin)» (4/258); «(Kešful-hafa)» (3/37); «(Nejlul-evtan)» (3/163); «(Daiful-džamia)» str. (509) i «(Tenkihul-kelam)» str. (245-248).

¹⁷⁰ Vidjeti: «(Nejlul-evtan)» (2/25) i «(Eš-šerhul-mumtia)» (4/307).

svakim pokornim i nepokornim muslimanom! Klanjajte dženzu svakom pokornom i nepokornom muslimanu! Borite se zajedno sa svakim pokornim i nepokornim muslimanom!"¹⁷¹

Međutim, vjerodostojnost citiranog hadisa je sporna. Slabim su ga ocijenili: Imam Ahmed, Ukajli, Darekutni, Bejheki, Ibn-Dževzi, Nevevi, Zehebi, Ibn-Mullekin, Askalani, Sehavi, Sujuti, Menavi, Adžluni, Ševkani, Albani i drugi.

Također, nije vjerodostojna predaja koju bilježi Harbun el-Kermani od Ibn-Abbasa da je rekao: "Draže mi je klanjati iza krepalog magarca, nego iza kaderije."¹⁷²

U vezi s ovim pravnim pitanjem postoje i brojni drugi nevjerodostojni hadisi.¹⁷³

Međutim, pored ispravnosti namaza, islamski učenjaci su složni da je pokuđeno klanjati iza velikih grješnika.¹⁷⁴

¹⁷¹ Ebu-Davud, (594) i (2533); Dejlemi, (2/384) i Darekutni, (1750). Ovo je Darekutnijeva verzija hadisa.

¹⁷² Vidjeti: «(Fethul-bari)» (6/190) od Ibn-Redžeba. Kaderije su zabludjela muslimanska sekta.

¹⁷³ Vidjeti: «(Tenkihut-tahkik)» (1/254-257) od imama Zehebija i «(Tenkihul-kelam)» str. (245-249).

¹⁷⁴ Vidjeti: «(El-medžmua)» (4/222); «(Medžmuatul-fetava)» (23/358); «(Nejlul-evtan)» (3/164) i «(Fikhus-sunne)» (1/178).

Također, obaveza svih vjernika je da preziru imama grješnika zbog grijeha koje čini, što, svakako, može izazvati negativne posljedice po njega. Ebu-Ūmame prenosi da je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Namaz trojice ne prelazi iznad njihovih ušiju: namaz roba koji se odmetne od svoga vlasnika dok se ne vrati, namaz žene ako njen muž zanoći srdit na nju i namaz imama koga mrze ljudi koje predvodi."¹⁷⁵

U drugoj verziji ovoga hadisa stoji da Allah ﷻ neće primiti namaz onoga koji predvodi džemat a oni ga mrze.¹⁷⁶ Međutim, ovaj hadis, u ovome kontekstu, nije vjerodostojan.¹⁷⁷

¹⁷⁵ Tirmizi, (360). Imam Tirmizi, Nevevi, Maglataj, Iraki, Busiri, Sujuti, Ševkani i Albani ovaj hadis su ocijenili dobrim. Šejh Ahmed Šakir ga smatra vjerodostojnim. Vidjeti: «(Hulasatul-ahkam)» (2/703-704); «(Šerhu Suneni Ibni-Madže)» (5/1612); «(El-mugni)» (El-ihja 1/234); «(lthaful-hajeretil-mehere)» (2/242) od imama Busirija; «(Fejdu-l-kadin)» (3/393); «(Nejlul-evtan)» (3/177); «(Sahihul-džamia)» (1/586) i «(El-miškah)» (1/350).

¹⁷⁶ Ibn-Madže, (970); Ibn-Hibban, (3/126) i Taberani, (11/449). Imam Busiri je ovaj hadis ocijenio ispravnim, a imam Sujuti i šejh Arnaut dobrim. Vidjeti: «(Misbahuz-zudžadže)» (1/119); «(Fejdu-l-kadin)» (3/399) i opaske Šuajba Arnauta na «(El-ihsan)» (5/53).

¹⁷⁷ Imam Šafija, Nevevi, Ibn-Redžeb, Albani i drugi ga smatraju slabim. Vidjeti: «(Hulasatul-ahkam)» (2/704); «(Fethul-bari)» (5/139); «(Šerhu ilelit-Tirmizi)» (1/296) od Ibn-Redžba; «(Šerhu Suneni Ibni-Madže)» (5/1652); «(Fejdu-l-kadin)» str. (24); «(Gajetul-meram)» str. (125) i «(Daiful-džamia)» str. (385).

Poznati ashab Amr b. Haris el-Mustalik kaže: "Govorilo se da najteža kazna pripada dvome: ženi kada njen muž zanoći srdit na nju i imamu koga mrze ljudi koje predvodi."¹⁷⁸

Hafiz Iraki tvrdi da se ova predaja, shodno hadiskoj terminologiji, može pripisati Poslaniku ﷺ.¹⁷⁹

Dakle, ako ljudi preziru imama zbog određenih nesuglasica, ili zbog njegovog griješenja, ili nepotpunog obavljanja namaza, ili zbog njegovog osporavanja napretka džemata i sl., nije ispravno da ih predvodi u namazu zbog citiranih hadisa. Međutim, ako preziru imama iz razloga što dosljedno praktikuje Sunnet, što ih poziva na dobro i odvraća od zla i sl., tada se navedeni hadisi ne odnose na njega.¹⁸⁰

Imam El-Hattabi kaže: "Ova prijetnja se odnosi na imama koji nije zaslužan ove dužnosti. Međutim, ako ispunjava neophodne uvjete, a ovi ga i dalje (bez razloga) preziru, tada oni zaslužuju ukor a ne imam."¹⁸¹

¹⁷⁸ Tirmizi, (359). Šejh Albani je ovu predaju ocijenio dobrom. Vidjeti: «(Sahihu Sunenit-Tirmizi)» (1/209).

¹⁷⁹ Vidjeti: «(Tuhfetul-ahvezi)» (2/303).

¹⁸⁰ Vidjeti: «(El-imametu fis-salah)» str. (51) od dr. Seida Kahtanija.

¹⁸¹ Vidjeti: «(Mealimus-sunen)» (1/146).

4. Da li žena može predvoditi džemat žena?

Većina islamskih učenjaka smatra da žena ne može predvoditi muškarce u namazu, te da takav namaz nije validan.¹⁸²

Međutim, veći spor se vodi da li žena može predvoditi žene u namazu.¹⁸³

U hadiskim zbirkama nalazimo nekoliko predaja koje ukazuju da je imamet žena bio poznat prvim generacijama.

Kaže Rejta el-Hanifije: "Aiša nas je predvodila u namazu i stala je između nas."¹⁸⁴

¹⁸² Vidjeti: «(El-umm)» (1/164); «(El-muhalla)» (4/219); «(El-ihitar li talilil-muhtan)» (1/80); «(El-medžmua)» (4/223); «(El-bahrur-raik)» (1/372); «(El-fikhu alel-mezahibil-erbea)» (1/409) i «(Fetava islamije)» (1/229). Ibn-Hazm u «(Meratibul-idžma)» str. (51) navodi konsenzus učenjaka po ovom pitanju. Međutim, poznato je da su Ebu-Sevr, Muzeni i Taberi dozvolili da žena predvodi ljude u namazu. Vidjeti: «(El-medžmua)» (4/223). Također neki hanbelijski pravници dozvoljavaju da žena predvodi ljude na teraviji i drugim dobrovoljnim namazima. Vidjeti: «(El-ahkam)» (1/393) od dr. Ahmeda Omerija.

¹⁸³ Vidjeti: «(El-mudevenetul-kubra)» (1/84); «(El-musannef)» (1/430-431) od Ibn-Ebi-Šejbe; «(El-evsat)» (4/226-228); «(El-muhalla)» (3/128); «(El-mugni)» (2/36-37) od Ibn-Kudame; «(El-medžmua)» (4/199); «(El-fikhu alel-mezahibil-erbea)» (1/409) i «(Eš-šerhul-mumtia)» (4/198-200).

¹⁸⁴ Abdur-Rezzak, (3/141); Ibn-Ebi-Šejbe, (1/430); Ibn-Munzir, (4/227); Darekutni, (1492); Hakim, (1/203-204) i Bejheki, (3/131) sa dobrim lancem prenosilaca. Imam Nevevi i Ibn-Mulekkin ovu predaju =

Prenosi se da je Hudžejretu Bintu-Husajn rekla: "Predvodila nas je Ummu-Seleme u namazu i stajala je između nas (u safu)"¹⁸⁵

Navodi se da je Allahov Poslanik ﷺ naredio Ummu-Vereka da predvodi džemat (žena) u svojoj kući.¹⁸⁶

U komentaru citiranog hadisa imam Ebu -Tajjib Abadi kaže: "Ovi hadisi ukazuju da žena koja predvodi džemat žena staje u saff a ne ispred njih."¹⁸⁷

=smatraju vjerodostojnom. Vidjeti: «(Hulasatul-ahkam)» (2/679-680); «(El-medžmua)» (4/199); «(Hulasatu bedril-munin)» (1/198); «(Nasbur-raje)» (2/30-31); «(Et-telhisul-habin)» (2/546-547) i «(Ed-diraje)» str. (169) od Ibn-Hadžera.

¹⁸⁵ Abdur-Rezzak, (3/140); Šafija u «(El-musnedu)» str. (53-54); Ibn-Ebi-Šejbe, (1/430); Ibn-Munzir, (4/227); Darekutni, (1493); Bejheki, (3/131); Museddud u «(El-musnedu)» (Ithaful-hajeretil-mehere, 2/247 i El-metalibul-alije, 2/264) sa također dobrim lancem prenosilaca. Imam Nevevi i Ibn-Mulekkin ovu predaju smatraju vjerodostojnom. Vidjeti: «(Hulasatul-ahkam)» (2/680); «(El-medžmua)» (4/199); «(Hulasatu bedril-munin)» (1/198); «(Nasbur-raje)» (2/30-31) i «(Et-telhisul-habin)» (2/546-547).

¹⁸⁶ Ebu-Davud, (592); Ahmed, (6/405); Ibn-Huzejme, (3/89); Ibn-Munzir, (4/226); Darekutni, (1491) i Hakim, (1/203). U lancu prenosilaca ove predaje ima žena koja se zove Lejla Bintu-Malik, koja ima anonimnu biografiju. Vidjeti: «(Takribut-tehzip)» (2/540) i «(Muhtesaru Suneni Ebi-Davud)» (2/307) od hafiza Munzirija. Šejh Albani je ovu predaju ocijenio dobrom. Vidjeti: «(Sahihu Suneni Ebi-Davud)» (1/177).

¹⁸⁷ Vidjeti: «(Avnul-mabud)» (2/212).

Poznati hanbelijski pravnik Ibn-Kudame kaže: "Kada žena predvodi džemat žena staje s njima u saf po konsenzusu učenjaka koji dozvoljavaju imamet žene."¹⁸⁸ Ikrima kaže da je Ibn-Abbas rekao: "Ako žena predvodi džemat stae s njima u saf."¹⁸⁹

Bitno je naznačiti da će žena koja predvodi džemat učiti naglas na tzv. noćnim namazima, osim ako je čuju muškarci tada će učiti prigušenim tonom¹⁹⁰ zbog eventualne smutnje koju može izazvati učeći Kur'an uljepšanim glasom, a Allah ﷻ najbolje zna.

5. Kako stoje dvojica kada klanjaju u džematu?

Islamski učenjaci po ovom pravnom pitanju imaju podijeljena mišljenja. Većina pravnika smatra da će muktedija stati na desnu stranu imama. Potom se isti razilaze da li će stati paralelno sa imamom ili iza njega.¹⁹¹

Ibn-Abbas je rekao: "Boravio sam kod tetke Mejmune (žene Poslanika ﷺ). Allahov Vjerovjesnik ﷺ klanjao je jaciju-namaz, potom je došao kući i klanjao četiri rekata, potom je zaspao. Nakon toga je ustao (na

¹⁸⁸ Vidjeti: ((El-mugni)) (2/36).

¹⁸⁹ Abdur-Rezzak, (3/140) sa ništavnim lancem prenosilaca.

¹⁹⁰ Vidjeti: ((El-medžmua)) (3/355-356) i ((El-insaf)) (2/57).

¹⁹¹ Vidjeti: ((Fethul-bari)) (2/190) od Ibn-Hadžera.

noćni namaz) pa sam stao s njegove lijeve strane. Poslanik ﷺ tada me povuče i postavi na svoju desnu stranu."¹⁹²

Na osnovu ovoga hadisa imam Buhari je u svome "Sahihu" naslovio poglavlje: "Muktedija stoji paralelno sa imamom s njegove desne strane ako su dvojica."¹⁹³ Hafiz Ibn-Hadžer kaže: "Iz spoljašnjeg značenja ovoga hadisa zaključuje se da je Ibn-Abbas stao paralelno sa Poslanikom ﷺ."¹⁹⁴

Prenosi se da je Abdullah b. Utbe ušao kod Omera b. el-Hattaba u podnevsko vrijeme dok je klanjao dobrovoljni namaz. Abdullah je stao iza Omera želeći s njim klanjati. Omer ga povuče naprijed i postavi ga paralelno s njim s desne strane.¹⁹⁵

Nafia kaže: "Stao sam iza Abdullaha b. Omera dok je klanjao jedan od namaza. Abdullah me uhvati za ruku i povuče dok nisam stao u ravninu njegovih stopala s njegove desne strane."¹⁹⁶

¹⁹² Buhari, (697), Muslim, (763).

¹⁹³ Vidjeti: ((Fethul-bari)) (6/179) od Ibn-Redžeba i ((Šerhu Sahihil-Buhari)) (5/78) od Kermanija.

¹⁹⁴ Vidjeti: ((Fethul-bari)) (2/190) od Ibn-Hadžera.

¹⁹⁵ Malik, (360) i Abdur-Rezzak, (2/410) sa vjerodostojnim lancem prenosilaca.

¹⁹⁶ Malik, (360) sa ispravnim lancem prenosilaca.

Ibn-Džurejdž je upitao Ataa: "Ako klanja jedan sa imamom, kako će stati?" Ata reče: "Staće s imameve desne strane." "Hoće li se izravnati s njim tako da ne pretiču jedan drugog?" upita Džurejdž. "Da"-odgovori Ata. Ibn-Džurejdž ponovo upita: "Hoće li se spojiti s njim tako da nema između njih praznine?" "Da, hoće," rekao je.¹⁹⁷

Ove predaje jasno ukazuju da muktedija koji jedini klanja uz imama staje s njegove desne strane, paralelno s njim. Nije nam poznato da je neko od ashaba kazao i praktikovao suprotno ovome što se prenosi od Omera i Ibn-Omera, a Allah ﷻ najbolje zna.

هذا وصلى الله على محمد النبي الأمين وعلى آله
وأصحابه ومن اتبعه بإحسان إلى يوم الدين

¹⁹⁷ Abdur-Rezzak, (2/406) sa ispravnim lancem prenosilaca.

Ovim se završava ovo sažeto djelo kojim sam želio podsjetiti svoju braću muslimane na vrijednosti i neke propise kolektivnog namaza. Ispravno u njemu je od Uzvišenog Allaha ﷻ. Ono što je pogrešno od moje je slabosti i molim Milostivog Gospodara ﷻ da mi oprosti.

Moja posljednja dova je:

أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.

"ENIL-HAMDU LILLAHIL RABBIL-ALEMIN!"

"Hvala Allahu, Gospodaru svih svjetova!"

مَشَتْ

**

*

Bibliografija

1. *El-Kur'anul-Kerim.*

2. *Aridatul-ahvezi.* Muhammed b. Abdullah b. Arebi (543). Bejrut (1415).
3. *Avnul-mabud.* Muhammed Ebu-Tajjib Abadi (----). Bejrut (1415).
4. *Bedaeus-sanaia.* Alauddin b. Mesud Kasani (587). Bejrut (1419).
5. *Bezlul-medžhud.* Halil b. Ahmed Seharenfuri (1346). Kairo (1408).
6. *Bidajetul-mudžtehid.* Muhammed b. Ahmed b. Rušd Kurtubi (595). Bejrut (1416).
7. *Bulugul-meram.* Ahmed b. Ali b. Hadžer Askalani (852). Bejrut (1418).
8. *Daiful-džamia.* Nasiruddin Muhammed b. Nuh Albani (1420). Bejrut (1410).
9. *Dai fus-sunen Ebi-Davud.* Muhammed b. Nuh Albani (1420). Rijad (1419).
10. *Dai fus-sunenit-Tirmizi.* Nasiruddin Muhammed b. Nuh Albani (1420). Rijad (1420).
11. *Dai fut-tergibit-terhib.* Nasiruddin Muhammed b. Nuh Albani (1420). Rijad (1421).
12. *Dua faul-Ukajli.* Muhammed b. Omer Ukajli (322). Bejrut (1404).
13. *Džamiul-bejan.* Muhammed b. Džerir Taberi (310). Bejrut (1421).
14. *Džamiut-Tirmizi.* Muhammed b. Sevrete Tirmizi (279). (Štampa Šakir). (----).
15. *Džamiut-Tirmizi (sa Et-tuhfe).* Muhammed b. Sevrete Tirmizi (279). Bejrut (1415).
16. *Ed-diraje fi tahridžil-hidaje.* Ahmed b. Ali b. Hadžer Askalani (852). Bejrut (----).
17. *Ed-durrul-mensur.* Dželaluddin Abdur-Rahman Sujuti (911). Bejrut (1421).
18. *El-ahadu vel-mesani.* Ahmed b. Amr b. Ebi-Asim Šejbani (287). Rijad (1411).
19. *El-ahkam.* Ahmed b. Abdullah b. Muhammed Omeri. Kairo (1420).
20. *El-akidetut-Tahavijje.* Ahmed b. Muhammed Tahavi (321). Bejrut (1414).
21. *El-bahrur-raik.* Zejnu b. Ibrahim b. Muhammed (970). Bejrut (----).
22. *El-bejanu vet-tahsil.* Ebu-Velid b. Rušd Kurtubi (520). Bejrut (1404).
23. *El-binaje šerhul-hidaje.* Bedruddin Mahmud Ajni (855). Bejrut (1420).
24. *El-ehadisul-muhtareh.* Muhammed b. Abdul-Vahid Makdisi (643). Mekka (1410).
25. *El-eusat.* Muhammed b. Ibrahim b. Munzir Nejsaburi (318). Rijad (1414).
26. *El-fekihu vel-mutefekkih.* Ahmed b. Ali Hatib Bagdadi (462). Rijad (1421).
27. *El-fikhu ael-mezahibil-erbea.* Abdur-Rahman Džezeri. Bejrut (----).
28. *El-furukuš-šeraijje.* Ebu-Abdur-Rahman Ali b. Ismail Kadi. Kairo (1423).
29. *El-hidaje šerhul-bidaje.* Ali b. Ebi-Bekr Mergijani (593). Bejrut (----).
30. *El-iatisam.* Ibrahim b. Musa Garnati Šatibi (790). Behrejni (1420).
31. *El-ibane.* Ibn-Battah Abdullah b. Muhammed Akberi (387). Bejrut (1422).
32. *El-ihtijar li talilil-muhtar.* Abdullah b. Mahmud Musili (683). Bejrut (----).
33. *El-imametu fis-salah.* Seid b. Ali b. Vehf Kahtani. Rijad (1421).
34. *El-insaf.* Alauddin b. Ali Merdavi (885). Bejrut (----).
35. *El-isabe.* Ahmed b. Ali b. Hadžer Askalani (852). Bejrut (1412).
36. *El-istizkar.* Jusuf b. Abdul-Berr Endelusi (463). Dubai (1423).
37. *El-kamilu fid-duafa.* Abdullah b. Adi Džurdžani (365). Bejrut (1409).

38. *El-kavaninul-fikhijje.* Muhammed b. Ahmed. Kelbi Garnati (741). Bejrut (----).
39. *El-kifaje fi ilmir-rivaje.* Ahmed b. Ali Hatib Bagdadi (462). Medina(----).
40. *El-medžmua šerhul-muhezzeb.* Jahja b. Šeref Dimeški Nevevi (676). Bejrut (1415).
41. *El-medžmua šerhul-muhezzeb.* Jahja b. Šeref Dimeški Nevevi (676). Bejrut (1417).
42. *El-mekasidul-hasene.* Muhammed b. Abdur-Rahman Sehari (902). Bejrut (1405).
43. *El-metalibul-alije.* Ahmed b. Ali b. Hadžer Askalani (852). Mekka (1418).
44. *El-minhadž.* Jahja b. Šeref Dimeški Nevevi (676). Bejrut (1415).
45. *El-muadžemul-eusat.* Ebu-Kasim Taberani (360). Kairo (1415).
46. *El-muadžemul-kebir.* Ebu-Kasim Taberani (360). Bagdad (1404).
47. *El-muadžemus-sagir.* Ebu-Kasim Taberani (360). Bejrut (----).
48. *El-mudevenetul-kubra.* Malik b. Enes Medini (179). Bejrut (----).
49. *El-mudžalesetu ve dževahirul-ilmi.* Ahmed b. Mervan Dineveri (333). Bejrut (1421).
50. *El-muğhim.* Ebu-Abbas Ahmed b. Omer Kurtubi (656). Dimešk-Bejrut (1420).
51. *El-mugni.* Abdullah b. Muhammed b. Kudame Makdisi (620). Bejrut (1405).
52. *El-mugni.* Abdullah b. Muhammed b. Kudame Makdisi (620). Bejrut (1404).
53. *El-muhalla.* Ali b. Ahmed b. Hazm Endelusi (456). Bejrut (----).
54. *El-munteka.* Abdullah b. Ali b. Džarud Nejsaburi (307). Bejrut (1417).
55. *El-mustedrek.* Muhammed b. Abdullah Hakim Nejsaburi (405). Bejrut (----).
56. *El-muvafakat.* Ibrahim b. Musa Garnati Šatibi (790). Saudijska Arabija (1417).
57. *El-umm.* Ebu-Abdullah Muhammed b. Idris b. Abbas Šafii (204). Bejrut (1393).
58. *El-vedžizu fi usulil-fikh.* Abdul-Kerim Zejdan. Bejrut (1415).
59. *En-nihaje fi garibil-hadis.* Medžduddin b. Esir (606). Bejrut (1422).
60. *Er-revdul-bessam.* Ebu-Sulejman Džasim b. Sulejman Devseri. Bejrut (1408).
61. *Er-risale.* Ebu-Abdullah Muhammed b. Idris b. Abbas Šafii (204). Bejrut (----).
62. *Es-sahihul-musned.* Ebu-Abdur-Rahman Mukbil b. Hadi Vadi. Bejrut (1415).
63. *Es-salatu ve hukmu tarikiha.* Šemsuddin b. Kajim Dževzijje (751). Kairo (----).
64. *Es-silsiletud-daije.* Nasiruddin Muhammed b. Nuh Albani (1420). Rijad (1392).
65. *Es-silsiletus-sahiha.* Nasiruddin Muhammed b. Nuh Albani (1420). Rijad (1404).
66. *Es-sunne.* Ahmed b. Muhammed b. Jezid b. Hallal (311). Rijad (1410).
67. *Es-sunne.* Muhammed b. Nasr Mervezi (294). Rijad (1422).
68. *Es-sunenul-kubra.* Ahmed b. Husejn Bejheki (458). Mekka (1414).
69. *Es-sunenus-sugra.* Ahmed b. Husejn Bejheki (458). Bejrut (1420).
70. *Eš-šerhul-mumtia.* Muhammed b. Salih Usejmin (1421). Rijad (1416).
71. *Eš-šeriah.* Ebu-Bekr Muhammed b. Husejn Adžurri (360). Kairo (1423).
72. *Et-tabekatul-kubra.* Muhammed b. Sad Basri (230). Bejrut (----).
73. *Et-tadžu vel-iklil.* Muhammed b. Jusuf Abderi (897). Bejrut (1398).
74. *Et-tahkik.* Abdur-Rahman b. Ali b. Dževzi (597). Bejrut (1405).
75. *Et-tarifati.* Ali b. Muhammed b. Ali Džurdžni (816). Bejrut (1405).
76. *Et-tarihul-kebir.* Muhammed b. Ismail Buhari (256). Bejrut (----).
77. *Et-telhisul-habir.* Ahmed b. Ali b. Hadžer Askalani (852). Mekka (1417).
78. *Et-temhid.* Jusuf b. Abdul-Berr Endelusi (463). Alžir (1387).
79. *Et-tergib.* Omer b. Ahmed b. Osman b. Šahin (385). Rijad (1420).
80. *Et-tergibu vet-terhib.* Ismail b. Muhammed Asbehani (535). Kairo (1414).

81. Et-teshili li ulumit-Tenzil. Muhammed b. Ahmed Garnati (741). Bejrut (-----).
82. Et-tevhid. Muhammed b. Ishak b. Huzejme (311). Rijad (1418).
83. Ez-zuhd. Ahmed b. Amr b. Ebi-Asim Šejbani (287). Kairo (1408).
84. Ez-zuhdu ver-rekaik. Abdullah b. Mubarek (181). Rijad (1415).
85. Fejdul-kadir. Abdur-Reuf Menavi (1031). Egipat (1356).
86. Fetava islamije. Ibn-Baz, Ibn-Usejmin, Ibn-Džibrin. Bejrut (1408).
87. Fetavas-Sadije. Abdur-Rahman b. Nasir Sadi (1376). Bejrut (1415).
88. Fethul-bari. Ahmed b. Ali b. Hadžer Askalani (852). Bejrut (1397).
89. Fethul-bari. Ahmed b. Ali b. Hadžer Askalani (852). Bejrut (1414).
90. Fethul-bari. Zejnuddin b. Redžeb Hanbeli (795). Medina (1417).
91. Fethul-kadir. Muhammed b. Ali Ševkani (1250). Bejrut (1421).
92. Fikhus-sunne. Sejjid Sabik (1422). Bejrut (1419).
93. Gajetul-meram. Muhammed b. Nuh Albani (1420). Bejrut (1414).
94. Hašijetu Ibni-Abidin. Muhammed b. Emin b. Abidin (1252). Bejrut (1386).
95. Hilijetul-eulija. Ahmed b. Abdullah Asbehani (430). Bejrut (-----).
96. Hulasatu bedril-munir. Omer b. Ali b. Mulekkin (804). Rijad (1410).
97. Hulasatul-ahkam. Jahja b. Šeref Nevevi (676). Bejrut (1418).
98. Ialamul-abid. Ebu-Übejde Mešhur b. Hasan Selman. Bejrut (1420).
99. Ialamul-muvekkiin. Šemsuddin b. Abdullah b. Kajjim Dimeški (751). Bejrut (1393).
100. Illelul-imami Ahmed. Ahmed b. Hanbel Šejbani (241). Rijad (1409).
101. Irvaul-galil. Nasiruddin Muhammed b. Nuh Albani (1420). Amman (1405).
102. Ithaful-hajeretil-meher. Ahmed b. Ismail Busiri (840). Rijad (1419).
103. Kenzul-ummāl. Alauddin Mutteki Husamuddin Hindi (975). Bejrut (1409).
104. Kešful-estar. Nuruddin b. Ebu-Bekr Hejsemi (807). Bejrut (1397).
105. Kešful-hafa. Ismail b. Muhammed Adžluni (1162). Bejrut (1405).
106. Mealimus-sunen. Ahmed b. Muhammed Hattabi (388). Bejrut (1416).
107. Medžmeuz-zevaid. Nuruddin b. Ebu-Bekr Hejsemi (807). Bejrut (1402).
108. Medžmuatul-fetava. Tekijjuddin b. Ahmed b. Tejmijje (728). Rijad (1417).
109. Medžmuatul-fetava. Tekijjuddin b. Ahmed b. Tejmijje (728). Rijad (-----).
110. Menhedžun-nakdi fi ulumil-hadis. Nuruddin Altr. Bejrut (1418).
111. Meratibul-idžma. Ali b. Ahmed b. Hazm Endelusi (456). Bejrut (1419).
112. Merkatul-mefatih. Mula Ali b. Sultan Kari. (1014). Bejrut (1412).
113. Mevahibul-dželil. Muhammed b. Abdur-Rahman Magribi (954). Bejrut (1398).
114. Miftahud-daris-seade. Šemsuddin b. Kajjim Dževzije (751). Kairo (1416).
115. Misbahuz-zudžadže. Ahmed b. Ismail Busiri (840). Bejrut (1403).
116. Miškatul-mesabih. Muhammed b. Abdullah Hatib (-----) (Albani). Bejrut (1405).
117. Muadžemu Ibnil-Earabi. Ahmed b. Muhammed b. Earabi (340). Rijad (1418).
118. Muhtesaru Suneni Ebi-Davud. Abdul-Azim b. Abdul-Kavijj Munziri (656). Bejrut (-----).
119. Musannefu Abd-ir-Rezzak. Abdur-Rezzak b. Hammam Sanani (211). Bejrut (1403).
120. Musannefu Ibni-Ebi-Šejbe. Abdullah b. Muhammed Kufi (235). Bejrut (1416).
121. Musnedud-Darimi. Abdullah b. Abdur-Rahman Darimi (255). Bejrut (1417).
122. Musnedu Ebi-Auvane. Jakub b. Ishak Ebu-Auvane (316). Mekka (-----).
123. Musnedu Ebi-Jala. Ahmed b. Ali Temimi (307). Dimešk (1404).

124. Musnedu Ibnil-Džad. Ali b. Džad Dževheri (230). Bejrut (1410).
125. Musnedul-firdeus. Ebu-Šedžaa b. Šejrevjeh Dejlemi (509). Bejrut (1396).
126. Musnedul-Humejdi. Abdullah b. Zubejr Humejdi (219). Bejrut (1409).
127. Musnedul-imami Ahmed. Ahmed b. Hanbel Šejbani (241). Kairo (-----).
128. Musnedul-imami Ahmed. Ahmed b. Hanbel Šejbani (241) (Šakir). Kairo (1414).
129. Musnedu-Šafii. Muhammed b. Idris Šafii (204). Bejrut (1400).
130. Musneduš-šamijjine. Ebu-Kasim Taberani (360). Bejrut (1405).
131. Musnedut-Tajalisi. Ebu-Davud b. Džarud Tajalisi (204). Bejrut (-----).
132. Musnedut-Tajalisi. Ebu-Davud b. Džarud Tajalisi (204) (Turki). Bejrut (1420).
133. Muveddihul-evham. Ahmed b. Ali Hatib Bagdadi (462). Bejrut (1407).
134. Muvettaul-imami Malik. Malik b. Enes Medini (179). Bejrut (1417).
135. Muzekkeretu usulil-fikh. Muhammed Emin Muhtar Šinkiti (1393). Bejrut (-----).
136. Nasbur-raje. Džemaluddin Zejlei (762). Kairo (-----).
137. Nejlul-eutar. Muhammed b. Ali Ševkani (1250). Bejrut (1393).
138. Nejlul-eutar. Muhammed b. Ali Ševkani (1250). Bejrut (1403).
139. Revdatut-talibin. Jahja b. Šeref Nevevi (676). Bejrut (1405).
140. Risaletus-salah. Ahmed b. Hanbel Šejbani (241). Bejrut (1399).
141. Sahihu Ibni-Hibban. Muhammed b. Hibban Temimi (354). Bejrut (1407).
142. Sahihu Ibni-Hibban. Muhammed b. Hibban Temimi (354) (Arnaut). Bejrut (1414).
143. Sahihu Ibni-Huzejme. Muhammed b. Ishak b. Huzejme (311). Amman (1412).
144. Sahihu Muslim (Minhadž). Muslim b. Hadždžadž Nejsaburi (261). Bejrut (1415).
145. Sahihul-Buhari. Muhammed b. Ismail Buhari (256). Bejrut (1416).
146. Sahihul-džamia. Muhammed b. Nuh Albani (1420). Amman (1408).
147. Sahihul-edebil-mufred. Muhammed b. Nuh Albani (1420). Rijad (1418).
148. Sahihu mevaridiz-zaman. Muhammed b. Nuh Albani (1420). Rijad (1422).
149. Sahihus Suneni Ebi-Davud. Muhammed b. Nuh Albani (1420). Rijad (1419).
150. Sahihus Suneni Ibni-Madže. Muhammed b. Nuh Albani (1420). Rijad (1417).
151. Sahihus Sunenin-Nesai. Muhammed b. Nuh Albani (1420). Rijad (1419).
152. Sahihus Sunent-Tirmizi. Muhammed b. Nuh Albani (1420). Rijad (1420).
153. Sahihut-tergibit-terhib. Muhammed b. Nuh Albani (1420). Rijad (1421).
154. Sijeru ealamin-nubela. Muhammed b. Ahmed Zehebi (748). Bejrut (1413).
155. Sunenud-Darekutni. Ali b. Omer Darekutni (385). Bejrut (1417).
156. Sunenu Ebi-Davud. Sulejmen b. Ešas Sidžistani (275). Bejrut (1420).
157. Šerhu ilelit-Tirmizi. Zejnuddin b. Redžeb Hanbeli (795). Rijad (1421).
158. Šerhu meanil-asar. Ahmed b. Muhammed Tahavi (321). Bejrut (1399).
159. Šerhu Sahihil-Buhari. Ali b. Halef b. Battal (449). Rijad (1420).
160. Šerhu Sahihil-Buhari. Hafiz Kermani (-----). Bejrut (1401).
161. Šerhu Suneni Ibn-Madže. Alauddin Maglataj b. Abdullah (762). Rijad (1420).
162. Šerhu usulil-iatikad. Ebu-Kasim b. Husejn Lalikai (418). Iskenderija (-----).
163. Šerhul-akidetit-Tahavije. Ali b. Ali b. Ebi-Aiz Dimeški (793). Bejrut (1419).
164. Šerhu rijadis-salihin. Muhammed b. Salih Usejmin. Iskenderija (1421).
165. Šerhus-sunne. Husejin b. Mesud Begavi (516). Bejrut (1394).
166. Šerhul-muvetta. Muhammed b. Abdul-Baki Zurkani (1122). Bejrut (1417).

167. Šerhut-Tibi alel-Miškah. Husein b. Muhammed Tibi (743). Bejrut (1422).
 168. Šuabul-iman. Ahmed b. Husejin Bejheki (458). Bejrut (1410).
 169. Tahridžu ehadisil-ihja (sa El-ihja). Ebu-Fadl b. Husejin Iraki (806). Bejrut (1420).
 170. Takribut-tehzib. Ahmed b. Ali b. Hadžer Askalani (852). Bejrut (1417).
 171. Tarhut-tesrib. Abdur-Rahman b. Husejin Iraki (806). Bejrut (1421).
 172. Tarihu Bagdad. Ahmed b. Ali Hatib Bagdadi (462). Bejrut (----).
 173. Tazimu kadris-salah. Muhammed b. Nasr Mervezi (294). Medina (1406).
 174. Tedribur-ravi. Dželaluddin Abdur-Rahman Sujuti (911). Rijad (----).
 175. Tefsirul-Kerimir-Rahman. Abdur-Rahman b. Nasir Sadi (1376). Bejrut (1418).
 176. Tehzibus-sunen. Šemsuddin b. Kajjim Dževzije (751). Bejrut (1415).
 177. Tehzibut-tehzib. Ahmed b. Ali b. Hadžer Askalani (852). Bejrut. (1404).
 178. Telhisul-mestedreki-Hakim. Muhammed b. Ahmed Zehebi (748). Bejrut (1411).
 (a) X 179. Tefsirul-Kur'anil-Azim. Abdur-Rhman b. Ebi-Hatim Razi (327). Bejrut (1419).
 180. Tefsirul-Kur'anil-Azim. Ismail b. Kesir Dimeški (774). Bejrut (1407).
 (2) X 181. Tehzibul-kemal. Džmaluddin Jusuf Ebu-Hadždžadž Mizzi (742). Bejrut (1400).
 182. Temamul-minne. Nasiruddin Muhammed b. Nuh Albani (1420). Aden (1408).
 183. Tenkihul-kelam. Zekerija b. Gulam b. Kadir Pakistani. Bejrut (1420).
 184. Tenkihut-tahkik. Muhammed b. Ahmed Zehebi (748). Rijad (1421).
 185. Tenvirul-havalik. Dželaluddin Abdur-Rahman Sujuti (911). Bejrut (----).
 186. Tevilu muhtelifil-hadis. Ibn-Kutejbe Dineveri (276). Bejrut (----).
 187. Tuhfetul-ahvezi. Muhammed b. Abdur-Rahman Mubarekfuri (1353). Bejrut (1415).
 188. Umdetul-kari. Bedruddin Mahmud Ajni (855). Bejrut (----).
 189. Zemmul-kelami ve ehlihi. Abdullah b. Muhammed Herevi (481). Medina (1418).

Sadržaj

Umjesto predgovora.....	4
Uvod.....	6
PRVO POGLAVLJE.....	13
Odlike namaza u džematu.....	15
Prvo (prva odlika).....	15
Drugo (druga odlika, koja sadrži deset podskupina).....	16
Treće (treća odlika).....	23
Četvrto (četvrta odlika).....	24
Peto (peta odlika, koja sadrži četiri podskupine).....	26
Šesto (šesta odlika).....	29
Sedmo (sedma odlika).....	29
Osmo (osma odlika).....	30
Deveto (deveta odlika).....	31
Deseto (deseta odlika).....	32
Jedanaesto (jedanaesta odlika, koja sadrži tri podskupine).....	34
DRUGO POGLAVLJE.....	39
Propis namaza u džematu.....	41
Propis kolektivnog namaza kod priznatih pravnih škola.....	43
Prvo mišljenje (da je namaz u džematu pritvrđeni sunnet).....	43
Diskusija o argumentima ove skupine.....	46
Drugo mišljenje (da je djelomična obaveza "fardu kifaje").....	48
Diskusija o argumentima ove skupine.....	50
Treće mišljenje (da je obaveza i uvjet za ispravnost namaza).....	52
Diskusija o argumentima ove skupine.....	57
Četvrto mišljenje (da je obaveza ali nije uvjet ispravnosti namaza).....	59
Diskusija o argumentima ove skupine.....	63
Prioritetnije mišljenje	64
TREĆE POGLAVLJE.....	65
Neki pravni propisi vezani za džemat.....	67

Kada muktedije ustaju na namaz.....	67
Koliki je vremenski period između ezana i ikameta.....	69
Dali veliki griješnik može predvoditi džemat.....	70
Dali žena može predvoditi džemat žena.....	78
Kako stoje dvojica kada klanjaju u džematu.....	80
Bibliografija.....	84
Sadržaj.....	88

Mögliche Tierfelder:

x 9.88